

Milka Rämets & Katriina Vähä

ME TOIMIMME YHDESSÄ

- **Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajien kokemuksia lasten osallistamisesta**

ME TOIMIMME YHDESSÄ

- **Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajien kokemuksia lasten osallistamisesta**

Milka Rämets & Katriina Vähä
Opinnäytetyö
Kevät 2016
Sosiaalialan koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tekijät: Milka Rämet & Katriina Vähä

Opinnäytetyön nimi: Me toimimme yhdessä – Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajien kokemuksia lasten osallistamisesta

Työn ohjaajat: Markku Koivisto & Päivi Tervasoff

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2016

Sivumäärä: 60 + *liite*

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvailla Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajien kokemuksia lasten osallistamisesta. Opinnäytetyön tavoitteena on saada tietoa, millaisia kokemuksia varhaiskasvattajilla on lasten osallistamisesta päiväkodin arjessa. Opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää lasten osallistamisen kehittämisessä päiväkodissa. Opinnäytetyömme toimeksiantaja on Oulun kaupunki.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys muodostuu lasten osallisuuden teoriasta ja Harry Shierin (2001) osallisuuden tasomallista: lapsia kuunnellaan, lasta tuetaan ilmaisemaan omia näkemyksiään, lasten mielipiteet otetaan huomioon, lapset otetaan mukaan päätöksentekoon ja lasten kanssa jaetaan valtaa ja vastuuta.

Tämä opinnäytetyö on kvalitatiivinen eli laadullinen työ. Tulokset kerättiin ryhmämuotoisella teemahaastattelulla haastatteleamalla Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajia. Aineiston analysoinnissa olemme soveltaneet aineistolähtöistä sisällönanalyysia.

Opinnäytetyön tuloksista ilmeni, että Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajat osallistavat lapsia erilaisin menetelmin esimerkiksi lasta kuunnellaan ja he tulevat kuulluksi, lasten mielipiteet otetaan huomioon sekä heidän mielipiteitään toteutetaan päiväkodin arjessa. Opinnäytetyön aineistosta näkyi, että varhaiskasvattajat ovat kiinnostuneita ja pitävät lasten osallistamista tärkeänä.

Opinnäytetyötä voisi jatkaa kehittämällä lasten osallisuutta Metsämarjan päiväkodin lasten ja heidän vanhempien kokemusten kautta. Lasten osallisuutta voisi kehittää esimerkiksi sadutuksen keinoin ja vanhempien osallisuutta voisi kehittää haastatteleamalla.

Asiasanat: lapset, osallisuus, varhaiskasvatus

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Social services

Authors: Milka Rämetsä & Katriina Vähä

Title of thesis: We work together – Experiences of early childhood educators on the participation of children at Metsämarja kindergarten

Supervisors: Markku Koivisto & Päivi Tervasoja

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2016

Number of pages: 60 +1 appendice

The purpose of this thesis is to describe the experiences of Metsämarja kindergarten educators' have on children's participation. The goal is to acquire information on various kinds of experiences early childhood educators have on children's participation in the daily life of the kindergarten. The results can be used for the development of children's participation in kindergarten. The commissioner of this thesis is the city of Oulu.

Theoretical frame of reference of the thesis is based on children's participation theory and Harry Shier's (2001) levels of participation: children are listened to, supported in expressing their views and their views are taken into account. Furthermore, the children are being involved in the decision-making processes. The power and responsibility is shared with the children.

The nature of the thesis is a qualitative research. The results were collected by using a theme-based interviewing method in group form on Metsämarja kindergarten early childhood educators. Material based method of content analysis is used in this thesis.

The results show that Metsämarja kindergarten early childhood educators engage the children in different ways. For example, children are listened to, their views are taken into account and also being put into effect in everyday life of the kindergarten. The Results show that early childhood educators are interested in children's participation and consider it as an important matter.

The thesis could be expanded by developing the children's participation via the examination of the experiences of the children in Metsämarja kindergarten and their parents as well. Story crafting could be considered as one way of developing the participation and the parents' participation could be improved by interviewing them.

Keywords: childrens, participation, early childhood education

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	LASTEN OSALLISTAMINEN METSÄMARJAN PÄIVÄKODISSA.....	8
2.1	Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa	8
2.2	Shier osallisuuden tasomalli.....	12
2.3	Lasten osallisuuden mahdollistaminen Metsämarjan päiväkodissa	18
3	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	22
3.1	Opinnäytetyön tarkoitus, tutkimuskysymys ja tavoite	22
3.2	Metodologiset lähtökohdat.....	24
3.3	Kohderyhmä ja aineistonkeruu	25
3.4	Aineiston analysointi.....	29
3.5	Luotettavuus ja eettisyys	32
4	OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	38
4.1	Varhaiskasvattajien keskinäiset arvokeskustelut ja lasten leikin mahdollisuuksien luominen	38
4.2	Lapsia kuunnellaan ja rohkaistaan ilmaisemaan omia mielipiteitään	40
4.3	Lasten mahdollisuus vaikuttaa itseä koskeviin asioihin.....	43
4.4	Lapset otetaan mukaan päätöksentekoon ja heidän kanssaan jaetaan valtaa ja vastuuta	44
4.5	Lasten osallistamisen haasteet päiväkodin arjessa	46
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	48
6	POHDINTA.....	52
	LÄHTEET	57
	LIITTEET	61

1 JOHDANTO

Lasten osallisuus on noussut ajankohtaiseksi tutkimus- ja kehittämisaiheeksi valtakunnallisessa sekä kunnallisessa varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyön aiheeksi valikoitui lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa, koska lasten osallisuus on mielestämme erittäin merkittävä ja mielenkiintoinen kehittämisen kohde varhaiskasvatuksessa. Nykyisin varhaiskasvatus on muuttumassa aikuisjohtoisesta kohti lapsilähtöisempää työskentelytapaa. Varhaiskasvatuksessa on alettu kiinnittämään enemmän huomiota lasten osallisuuteen sekä lasta osallistavaan tapaan toimia. Ajan tuoman muutoksen vuoksi koemme tärkeäksi saada varhaiskasvattajilta kokemuksellista tietoa lasten osallistamisesta varhaiskasvatuksessa.

Lasten osallisuutta ja kuulemista on alettu korostaa päiväkodeissa sekä muissa yhteiskunnan eri palveluissa. Varhaiskasvatuksen työkentällä lapsilähtöisyys ja osallisuus herättävät useita kysymyksiä ja tulkintoja siitä, mitä näillä käsitteillä tarkoitetaan. (Hujala & Turja 2012, 46.) Lasten osallisuus on yksi keskeisimmistä lasten hyvinvointiin sekä lasten oikeuksiin vaikuttavista tekijöistä, jonka avulla lasten mielipide huomioidaan ja lasten asemaa parannetaan. Lasta osallistava toiminta ja päätöksenteko lasten oikeuksien näkökulmasta turvaavat lasten hyvinvointia ja oikeutta tasapainoiseen lapsuuteen. (Pelastakaa lapset ry 2015, viitattu 23.10.2015.)

Oulun kaupungin varhaiskasvatuksen yksi pääpainopisteistä on lasten osallisuus. (Oulun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2013–2015, 25). Oulun varhaiskasvatussuunnitelmassa osallisuus määritellään yhteisölliseksi sekä lapsilähtöiseksi toimintatavaksi. Tärkeintä osallisuudessa on aikuisen ja lapsen yhdessä tekeminen. Varhaiskasvatuksessa osallisuus ilmenee mm. arjen askareina, ideoiden kehittelynä ja projekteina. (Oulun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2013–2015, 29.)

Opinnäytetyön aihe tukee ja kehittää ammattiosaamistamme tulevana sosionomeina, joilla on käytynä lastentarhanopettajan kelpoisuuteen vaadittavat opinnot. Opinnäytetyön kautta saatu tieto lasten osallisuudesta sekä osallistamisesta kehittää taitojamme työsken-

nellä lapsilähtöisemmin ja lasta osallistavammin varhaiskasvatuksen työkentällä. Kokonaisuudessaan opinnäytetyöprosessi kehittää taitojamme työskennellä asiakkaan osallisuutta korostaen.

Rajasimme opinnäytetyön aiheen varhaiskasvattajien kokemuksiin lasten osallistamisesta, koska varhaiskasvattajat mahdollistavat lasten osallisuuden toteutumisen. Mahdollista yhteistyöpäiväkotiä valitessamme kiinnitimme huomiota päiväkodin lapsiryhmien sekä varhaiskasvattajien määrään. Yhteistyöpäiväkodiksi valikoitui Metsämarjan päiväkotikoti, joka on yksi Oulun kaupungin päiväkotiyksiköistä. Päiväkodin johtaja osoitti kiinnostusta aiheitamme kohtaan ja painotti lasten osallisuuden olevan tärkeä sekä ajankohtainen aihe varhaiskasvatuksessa.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvailla Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajien kokemuksia lasten osallistamisesta varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyö on kvalitatiivinen eli laadullinen työ, jonka tavoitteena on saada konkreettista tietoa varhaiskasvattajien kokemuksista lasten osallistamisesta. Aineistonkeruumenetelmänä käytimme ryhmämuotoista teemahaastattelua.

Lapset hyötyvät osallisuudesta useilla eri tavoilla esimerkiksi lapsi oppii olemaan aktiivinen toimija ja oppija. Monipuolisten osallistavien toimintatapojen myötä lapsen minäkäsitys ja kuva itsestään sekä muista kehittyy. Lapsen itsetunto vahvistuu varhaiskasvattajan kannustaessa lasta positiivisesti. Osallistamisen kautta lapsella on tunne siitä, että hän kuuluu ryhmään sekä viihtyy päiväkodissa. (Metsämarjan varhaiskasvatussuunnitelma 2013-2015, 45.)

Varhaiskasvatuksen asiakkaita ovat lapset sekä heidän vanhempansa. Opinnäytetyöstä saatuja tuloksia voidaan hyödyntää Oulun kaupungin varhaiskasvatuksessa lasten osallisuuden kehittämisessä. Tuloksia voidaan hyödyntää myös yleisesti varhaiskasvatuksessa kehittäessä lasten osallisuuden toteuttamista. Lasten osallisuus on riippuvainen varhaiskasvattajien ammattitaidosta osallistaa lapsia. Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajien lisäksi myös muut Oulun kaupungin päiväkotiyksiköiden varhaiskasvattajat voivat kehittää opinnäytetyöstä saadun tiedon avulla omaa toimintaansa vieläkin lasta osallistavampaan suuntaan. Tästä hyötyvät varhaiskasvattajien lisäksi myös lapset ja heidän vanhempansa.

2 LASTEN OSALLISTAMINEN METSÄMARJAN PÄIVÄKO- DISSA

Suomen perustuslain 6§ mukaan kaikkia lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, eikä ketään saa asettaa eriarvoiseen asemaan hänen iän, sukupuolen, uskonnon, alkupe-
rän, kielen, terveydentilan, mielipiteen, vammaisuuden tai jonkin muun syyn perusteella. Jokaiselle lapselle tulee antaa mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ikä- ja kehitystason mukaisesti. (Suomen perustuslaki 731/1999 2:6 §.)

Kansainvälinen YK:n lasten oikeuksien sopimus astui Suomessa voimaan vuonna 1991. Sopimus takaa lapselle oikeuden tulla kuulluksi itseään koskevissa asioissa sekä lapselle on annettava mahdollisuus vapaasti ilmaista omat näkemyksensä. (Suomen Unicef 1991, viitattu 14.10.2015.) Edellä mainitut lainsäädännöt velvoittavat lasten osallisuuden toteutumisen. Ihmisen identiteetin kehittymisen kannalta on tärkeää, että lapsella on mahdollisuus olla osallisena merkittävien asioiden käsittelyssä. Osallisuudessa on kyse yhdestä kehityksen ja kasvun perusedellytyksestä. Lapsen osallistuessa, hän oppii elämään ja olemaan yhdessä muiden kanssa. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2015, viitattu 16.6.2015.)

2.1 Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuslaki määrittää, että jokaisella lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen. Lakia sovelletaan kunnan, kuntayhtymän ja muiden palvelujentuottajien järjestämään varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen tavoitteellista ja suunnitelmallista kasvatuksen, hoidon sekä opetuksen muodostamaa kokonaisuutta. (Varhaiskasvatuslaki 580/2015 1:1 §.) Varhaiskasvatus on kasvatuksellista vuorovaikusta, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kehitystä, kasvua ja oppimista. Varhaiskasvatusta toteutetaan alle kouluikäisten lasten eri ympäristöissä. (Stakes 2005, 11.) Varhaiskasvatuksen lähtökohtana on arvostaa lapsuutta sekä ihmistä ainutkertaisena yksilönä. Kansalliset säädökset, kansainväliset sopimukset ja muut ohjaavat asiakirjat toimivat varhaiskasvatuksen arvoperustana. (Oulun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2013–2015, 5.)

Varhaiskasvatukseen on annettava kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet ja edistää sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa eri kulttuuria, kieltä, uskontoa ja katsomuksellista taustaa. Varhaiskasvatustalain tavoitteena on tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tukea tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä varhaiskasvatuksessa. Lapsen vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja kehitetään ja lapsen vertaisryhmässä toimimista edistetään sekä ohjataan eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan sekä yhteiskunnan jäsenyyteen ja toisten ihmisten kunnioittamiseen. (Varhaiskasvatustalain 580/2015 2:2 a §.) Suomen lainsäädäntö velvoittaa kuntia järjestämään lapsiperheille varhaiskasvatustalveluita.

Kunnat tarjoavat päivähoitoa pääosin päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Lasten päivähoito on varhaiskasvatustalvelu, jossa yhdistyvät vanhemman oikeus saada lapselleen hoitopaikka sekä lapsen oikeus saada varhaiskasvatusta. Jokaisella alle kouluikäisen lapsen vanhemmalla on lakisääteinen oikeus saada oman valinnan mukaan kotihoidon tukea, yksityisen hoidon tukea tai lapselle kunnallinen päivähoitopaikka. (Terveysten ja hyvinvoinninlaitos 2015, viitattu 6.10.2015.) Valtakunnallisten linjausten mukaan varhaiskasvatusta järjestetään varhaiskasvatustalveluissa, joita ovat erilainen avoin varhaiskasvatustoiminta, perhepäivähoito ja päiväkotitoiminta. Kunnat, yksityiset palvelutuottajat, järjestöt ja seurakunnat järjestävät varhaiskasvatustalveluita. (Stakes 2005, 11-12.)

Päiväkotitoiminnassa varhaiskasvatusta toteuttavat varhaiskasvatustalajat, joita ovat lastentarhaopettajat ja lastenhoitajat. Lastentarhanopettajan kelpoisuus on henkilöillä, jotka ovat suorittaneet kasvatustieteen kandidaatin tutkinnon tai sosiaali- ja terveystalalan ammatikorkeakoulututkinnon, johon on sisältynt varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntautuneita opintoja sen laajuusina kuin valtioneuvoston asetuksilla tarkemmin säädetään. Lastenhoitajina voivat toimia henkilöt, joilla on sosiaali- ja terveystalalan perustutkinto tai muu vastaava tutkinto. (Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 272/2005 7§, 8§.)

Varhaiskasvatustal muodostuu kasvatustal, hoidon ja opetuksen kokonaisuudesta, jota yhteiskunta valvoo, tukee ja järjestää. Toiminta on tavoitteellista ja suunnitelmallista yhteistoimintaa sekä vuorovaikutusta, jossa omaehtoisella leikillä on olennainen merkitys lapsen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen. Ammatittaitoiset varhaiskasvatustalajat ovat olennainen osa laadukkaan varhaiskasvatustal toteutumista. Vahva ammatillinen tietoisuus

ja osaaminen ohjaavat sekä yksittäistä varhaiskasvattajaa että koko kasvatusyhteisöä. (Stakes 2005, 11.)

Varhaiskasvattajien työtä ohjaava asiakirja on valtakunnallinen ja kaupungin oma varhaiskasvatussuunnitelma. Oulun varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattu kaupungin varhaiskasvatuksen tavoitteet ja arvoperusta. Suunnitelmassa käydään läpi varhaiskasvatuksen toteuttamisen lähtökohdat, toiminnan painopistealueet ja toimintakulttuuri, yhteistyöverkostot ja varhaiskasvatuksen kehittämistyö sekä arviointi. (Oulun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2013–2015, 4.)

Jokainen Oulun kaupungin päiväkoti laatii oman varhaiskasvatussuunnitelman, jotka perustuvat valtakunnallisiin ohjaaviin asiakirjoihin sekä Oulun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan. Metsämarjan päiväkodin oma varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu näiden pohjalta. Päiväkodin toimintakauden alussa päiväkodinjohtajan tehtävänä on varmistaa, että henkilökunta on tietoinen varhaiskasvatusta ohjaavista asiakirjoista sekä työntekijät tietävät mistä ne löytyvät luettavaksi. Jokaisen varhaiskasvattajan vastuulla on tutustua näihin asiakirjoihin. (Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2013- 2015, 4-5.)

Oulun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa yhtenä neljästä painopisteestä on lasten osallisuus (Oulun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2013–2015, 25). Lasten osallisuus on keskeinen lapsen hyvinvointiin ja lasten oikeuksien toteutumiseen vaikuttava tekijä, jolla varmistetaan lapsen mielipiteen ja aseman huomioiminen. Mitä parempi työkentelytapa varhaiskasvattajalla on toimia ja osallistaa lapsia sekä tehdä päätöksiä lasten oikeuksien näkökulmasta, sitä paremmin turvaamme lasten oikeutta ja hyvinvointia tasapainoiseen lapsuuteen. (Pelastakaa lapset ry 2011, viitattu 13.10.2015.)

Pienestä pitäen lasta täytyisi kasvattaa tiedostamaan omat oikeutensa ja opettaa heitä samalla käyttämään niitä oman ikä- ja kehitystason mukaisesti. Lapsia tulisi opettaa kunnioittamaan omia sekä muiden lasten ja aikuisten oikeuksia. Osallistava toiminta ei tarkoita, että lasten annettaisiin toimia hetken mielijohteiden tai tahtonsa mukaisesti. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa perustuu varhaiskasvattajien ja lasten kohtaamisiin, jossa tarjotaan tasavertainen vallanjakosuhde aikuisen ja lapsen välille. Varhaiskasvatuksessa tu-

lee näkyä YK:n lastenoikeuksien sopimuksessa kirjatut turvallisuus ja osallisuus sekä ihmisoikeuksien sopimuksesta vapaus ja tasa-arvo. (Heikka, Fonsén, Elo & Leinonen. 2014, 30.)

Varhaiskasvatuksessa osallisuus on lapsilähtöistä toimintaa, jonka suunnitteluun, ideoimiseen, toteuttamiseen ja arviointiin lapsi osallistuu omien kykyjen ja halujensa mukaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Lapsilähtöinen kasvatus on tietoista, lapsen yksilöllisiin tarpeisiin, kehitystasoon, mielenkiinnon kohteisiin sekä kokemuksiin perustuvaa kasvatuksellista toimintaa. Lapsilähtöisessä toiminnassa lapsi ajatellaan ainutlaatuisena pohtijana, tutkijana ja leikkijänä, joka oppii ja oivaltaa parhaiten toimimalla ja tekemällä. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 37.) Lapsella täytyy olla oikeus osallistua toimintaan, mutta samanaikaisesti hänellä on myös oikeus olla osallistumatta. Lapsen vaikutus mahdollisuuksia tuetaan, häntä kuunnellaan aidosti ja hän on mukana luomassa toimintatapoja omalle opin tielleen. (Oulun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2013–2015, 29.)

Alle kolmevuotiaiden eli pienten lasten kohdalla osallisuudella tarkoitetaan omien mahdollisuuksien ja oikeuksien tiedostamista sekä näiden harjoittelua. Toimintatapojen sisäistäminen vaatii paljon harjoittelua. Päiväkodissa lapsi opettelee varhaiskasvattajan tukemana tärkeitä elämäntaitoja esimerkiksi lelujen jakamista, oman vuoron odottamista sekä toisten kuuntelua. (Heikka ym. 2014, 29.)

Yhteiskunnassa pienten lasten tiedot ja taidot sekä vaikuttamisen mahdollisuudet ovat rajalliset. Pienempien lasten osallisuus näkyy varhaiskasvatuksessa lapsen ja ryhmän sekä lapsen ja aikuisen välisenä ja yksilön omana vuorovaikutuksena. Lasten osallisuutta ovat arjen pienet kohtaamiset, yhteiseen toimintaan vaikuttaminen sekä valintatilanteet, jotka voivat olla esimerkiksi lapsen oma valinta rauhoittumisesta tai yksin leikkimisestä. (Heikka ym. 2014, 18-19.)

Lapsen osallisuuden kokemus luo innostuksen ja ilon tunteita sekä tekee vuorovaikutus- ja oppimistilanteista mielekkäitä. Erilaiset tavat oppia ja reagoida ympäristöön tuovat eroja osallisuuden kokemuksiin. Kukaan lapsista ei ole samanlainen ja kokemukset ovat tilannesidonnaisia sekä yksilöllisiä. Jopa pieni lapsi on pystyvä ja osaava toimija ja oman

elämänsä asiantuntija. Varhaiskasvattajilla tulee olla tietoa, millainen vuorovaikutus tukee lasta ilmaisemaan omia toiveitaan ja tarpeitaan. (Heikka ym. 2014, 18-19.)

Varhaiskasvattajan kohdellessa lapsia tasavertaisina toimijoina voidaan puhua demokraattisesta kasvatuksesta. Sitä toteutetaan säädeltyjen arvojen mukaisesti ja tämän toteutumiseen tarvitaan kasvattajilta avointa pohdiskelua lapsesta ja lapsuuden käsityksestä. Varhaiskasvattajien on tärkeää reflektoida ja arvioida toteutuuko lasten tasavertaisuus heidän työssään. (Heikka ym. 2014, 30.)

Päiväkodin lasten tasavertaisuutta voidaan vahvistaa ryhmän yhdessä laadituilla säännöillä, joihin jokainen lapsi saa vaikuttaa haluamallaan tavalla. Yhteinen päätöksenteko ja sääntöjen laatiminen antavat lapsille vastuuta ja sitouttavat heitä noudattamaan yhdessä laadittuja sääntöjä. Joissakin päiväkodeissa on perustettu lapsineuvosto, jossa lapset saavat päättää päiväkodin asioista, kuten mihin mennään retkelle, mitä tehdään ja millaisia projekteja aletaan toteuttaa. Lasten äänen voi saada hyvin kuuluviin myös erilaisilla äänestystavoilla, kuten äänestyslippujen avulla ja viittaamalla. Yhdessä laadittavat säännöt antavat varhaiskasvattajalle hyvän tilaisuuden tarkastella, ovatko omat säännöt ja tavat perusteltuja kieltoja tai rajoituksia. Varhaiskasvattajien ja lasten yhdessä toimiminen lisää samanaikaisesti lasten osallisuutta. (Heikka ym. 2014, 31-33.)

2.2 Shier osallisuuden tasomalli

Osallisuutta kuvataan erilaisen mallien avulla, joissa tarkastellaan osallisuuden rakentamista ja elementtejä jatkuvana prosessina. Osallisuuden mallit antavat varhaiskasvattajille mahdollisuuksia peilata työskentelyään sekä muokata kasvatustapaa lasta osallistavampaan tyyliin. (Marjanen, Marttila & Varsa 2013, 79.) Osallisuuden mallit ovat saaneet juurensa jo vuodelta 1969, kun Arnstein kehitti osallisuuden portaattimallin, jotka kuvaavat kansalaisten osallisuuden kehittymistä. Näissä portaissa edetään vallassa olevien osapuolten harjoittamasta kansalaisten holhoamisesta ja manipuloinnista kohti kansalaisten toimivallan kehittymistä. (Turja & Fonsén 2010, 34.) Myöhemmin vuonna 1992 Roger Hart kehitti osallisuuden tikapuutmallin, joka perustui Arnsteinin osallisuuden portaikkoon. Hart kehitti tikapuutmallin lasten ympäristöjen kehittämissuunnitelman yhteydessä. Hartin tikapuissa lasten osallisuus määräytyy sen mukaan, kuinka paljon lapset saavat

tietoa toiminnasta ja ketkä ovat mukana päätöksenteossa sekä kenen suunnitelmien mukaan mennään ja kenen aloitteesta toiminta etenee. Osallisuuden tasot vaihtelevat eri tilanteissa ja toiminnoissa hyvinkin nopeasti. (Turja & Fonsén 2010, 34.)

Hartin osallisuuden tikapuiden kahdeksan porrasta kuvaavat osallisuuden eri tasoja, joiden avulla voidaan nähdä lasten osallisuuden asettuminen eri portaille ja kuinka kasvatijat mahdollistavat lasten osallisuuden rakentumisen. Osallisuus on sitä suurempi, mitä korkeammalla tikapuiden tasolla ollaan. (Marjanen ym. 2013, 79.) Shier on täydentänyt (2001) osallisuuden tikapuumallia lisäämällä siihen ulottuvuuden, jossa tarkastellaan kasvattajien mahdollisuuksia, valmiuksia ja velvollisuuksia lasten osallisuuteen (Marjanen ym. 2013, 81).

Shierin osallisuuden tasoja voidaan soveltaa varhaiskasvatuksen käytännön työn kehittämisessä. Osallisuuden tasoja voidaan käyttää suunnan näyttäjinä ja lapsen osallisuuden tukemisen työvälineenä. Lapsen onnistunut osallisuuden kokemus rakentuu valinta- ja vuorovaikutustilanteissa, joissa aikuisen herkkyydellä ja ammattitaidolla on suuri merkitys. Näissä tilanteissa lapsi pääsee harjoittelemaan ja käyttämään kykyä kasvavana vastuunottajana ja päätöksentekijänä. (Venninen, Leinonen & Ojala. 2010, 12). Shierin tasomallin mukaan osallisuuden toteuttaminen on riippuvainen käytettävissä olevista mahdollisuuksista, välineistä, työntekijöiden valmiuksista sekä millaisia velvoitteita osallisuuden toteuttamiseen työyhteisössä on (Oranen 2008, 46).

Shier (2001) on jakanut lasten osallisuuden viiteen eri tasoon. Shierin tasomalli tarkastelee aikuisen ja lapsen osallisuutta heidän vuorovaikutuksen kautta. Jokaisen osallisuuden tasolla toimivalta lasten kanssa työskentelevältä aikuiselta tarvitaan samat sitoutumisen asteet, jotta lasten osallisuus toteutuu. Shierin osallisuuden tasomalli auttaa selkiyttämään sitoutumisen eri asteet ja auttaa kasvattajia tunnistamaan niiden kolme eri vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa kasvattajan täytyy tarkastella omaa halua toteuttaa lasten osallisuutta. Tässä vaiheessa kasvattajalta vaaditaan kykyä avautua (opening, avautuminen) ja vastaanottaa uusia ajatuksia sekä avata työyhteisön vanhoja ajatuksia ja toimintatapoja. Toisessa vaiheessa tarkastellaan, onko omassa työyhteisössä mahdollisuutta toteuttaa osallisuutta sekä onko työyhteisössä jo olemassa olevia osallisuutta mahdollistavia toimintatapoja (opportunity, mahdollistaminen). Kolmas vaihe painottaa uusiin käytäntöihin

ja toimintatapoihin sitoutumista sekä niiden käyttöönottamista osaksi ammattitaitoa. Jokaisen kasvattajan ja kasvatusyhteisön on sitouduttava uusiin toimintatapoihin, jolloin lasten osallisuuden tasoista tulee velvoite (obligation, velvoittaminen). (Shier 2001, 110.)

OSALLISUUDEN TASOT	AVAUTUMINEN	MAHDOLLISTAMINEN	VELVOITTAMINEN
	Halu toteuttaa osallisuutta	Toimintatavat, jotka mahdollistavat osallisuuden	Sitoutuminen uusiin toimintatapoihin
5. LASTEN KANSSA JAETAAN VALTAA JA VASTUUTA	Oletko valmis jakamaan valtaa ja vastuuta lasten kanssa?	Onko teillä toimintatapoja, joilla aikuiset ja lapset voivat jakaa valtaa ja vastuuta päätöksentekoprosessissa?	Voivatko aikuiset ja lapset jakaa valtaa ja vastuuta työyhteisön päätöksentekoprosessissa?
4. LAPSET OTETAAN MUKAAN PÄÄTÖKSENTEKOON	Oletko valmis ottamaan lapset mukaan päätöksentekoon?	Ovatko toimintatapasii sellaiset, että voit ottaa lapset mukaan päätöksentekoprosessiin?	Tuleeko lapset ottaa mukaan päätöksentekoprosessiin työyhteisön toiminnassa?
3. LASTEN MIELIPITEET OTETAAN HUOMIOON	Oletko valmis huomioidaan lasten mielipiteet?	Mahdollistaako päätöksentekoprosessi lasten mielipiteiden huomioimisen?	Annetaanko lasten mielipiteille arvoa työyhteisön päätöksentekoprosessissa?
2. LASTA TUETAAN ILMAISEMAAN OMIA NÄKEMYKSIÄÄN	Oletko valmis tukemaan lasta ilmaisemaan omia näkemyksiään?	Työskenteletkö tavalla, jolla lasten tukeminen ilmaista omia näkemyksiään on mahdollista?	Onko lasten tukeminen ilmaisemaan omia näkemyksiään osa työyhteisön toimintaperiaatteita?
1. LAPSIA KUUNNELLAAN	Oletko valmis kuuntelemaan lasta?	Mahdollistaako työskentelytapasi lasten kuulemisen?	Kuuluuko lasten kuuleminen työyhteisön toimintaperiaatteisiin?

KUVIO 1. Shier osallisuuden tasomalli 2001 (Kuvatekstin käännös: Rämetsä & Vähä)

Shierin (2001) osallisuuden tasomallin (*KUVIO 1*) ensimmäisellä tasolla lasta kuunnellaan, toisella tasolla lasta tuetaan ilmaisemaan näkemyksiään, kolmannella tasolla lasten mielipiteen otetaan huomioon, neljännellä tasolla lapset osallistuvat päätöksen tekoon ja viidennellä tasolla lapsille jaetaan valtaa ja vastuuta päätöksen teosta. (Shier 2001, 110).

Shierin (2001) tasomallin ensimmäisellä tasolla lasta kuunnellaan. Tämä taso vaatii kasvattajilta asiaankuuluvaa huolenpitoa ja huomiota lapsen ilmaistaessa omia näkemyksiään. Kasvattajia veloitetaan muokkaamaan toimintaympäristö siten, että lapsen kuuleminen voidaan mahdollistaa. Työskentelytiimiltä vaaditaan valmiutta lasten kuulemiseen, lasten kuulemisen mahdollistamiseen sekä tarkastelua siitä, kuuluuko lasten kuuleminen työskentelytiimin toimintatapoihin. Osallisuuden polulla voidaan siirtyä seuraavalla tasolle, vasta silloin kuin jokainen tiiminjäsen on sitoutunut lasten kuulemiseen. (Shier 2001, 111-112.)

Lasten osallisuus alkaa siitä, kun lasta kuullaan ja hän tulee ymmärretyksi. Lapsen alkaessa ilmaista itseään tulee kasvattajan kannustaa ja tukea lasta. Ymmärretyksi ja kuulluksi tuleminen on erityisen tärkeää lapselle, jonka kielellisen ilmaisun kehitys on rajallinen tai vaiheessa. Lapsen tahtoa pyritään selvittämään lapsen kuulemisen avulla. Tämän tavoitteena on, että lapsen tahto otetaan huomioon, sillä tieto saadaan suoraan lapselta itseltään. Kuulemisen täytyisi olla muutakin kuin kysymysten esittämistä ja vastausten saantia. Kuuleminen on parhaimmillaan lapsen sisäiseen maailmaan pääsemistä. (Marjanen ym. 2013, 219-220.)

Shierin (2001) tasomallin lähtökohtana on kasvattajan valmius kuunnella lasta (*KUVIO 1*). Lapselle tunne yhteen kuuluvuudesta ja osallisuudesta meinaavat sitä, että lapsella on mahdollisuus tulla kuulluksi päivittäisissä askareissaan ja leikeissään (Marjanen ym. 2013, 78). Lasten kuulemisen varmistamiseksi tulee kasvattajien tarkastella omaa asennoitumista sekä pohtia mahdollistaako oma työskentelytapa lasten kuulemisen. Jotta lapset tulisivat kuulluksi parhaalla mahdollisella tavalla, tulee kasvattajien miettiä yhdessä työyhteisönä, kuuluuko lasten kuuleminen heidän työyhteisön toimintaperiaatteisiin. (Shier 2001, 111.)

Toisella tasolla lasta tuetaan ilmaisemaan omia näkemyksiään. Tällä osallisuuden tasolla kasvattajien tulee luoda mahdollisuuksia lapsen omien näkemyksien ilmaisuun. Lasta tulee rohkaista sekä poistaa mahdollisia esteitä, jotka voivat olla syynä siihen, että lapsi ei halua ilmaista itseään. Näitä syitä voivat olla esimerkiksi huono itsetunto, ujous sekä aikaisempi kokemus siitä, että lapsi ei ole tullut kuulluksi. Kasvattajien tulee pohtia, ovatko he valmiita tukemaan lapsia ilmaisemaan omia näkemyksiään, tukeeko kasvattajien työskentelytapa lasta ilmaisemaan omia näkemyksiään sekä kuuluuko lasten omien näkemyksien tukeminen työyhteisön toimintatapoihin. (Shier 2001, 112.)

Kasvattajan tulee kertoa lapselle, että lapsen näkemyksiä kunnioitetaan ja hänellä on mahdollisuus ilmaista vapaasti omia näkemyksiään. Lasta ei kuitenkaan saa pakottaa vasten hänen tahtoaan ilmaisemaan hänen omia näkemyksiään. Lapsen näkemykset tulee ottaa huomioon suunnittelun tai toiminnan käynnistämisvaiheessa. Aikuisten on aina kerrottava lapsille, millä tavalla heidän näkemyksensä on ymmärretty ja miten näkemykset on otettu huomioon. Lapselle on annettava mahdollisuus myös oikaista omat näkemyksensä tarpeen tullen. (Marjanen ym. 2013, 220-222.)

Kolmannella tasolla lasten mielipiteitä otetaan huomioon. Tällä tasolla toteutuu yksi YK:n lasten oikeuksien sopimuksen ehdoista. Tämä oikeuttaa lasta ilmaisemaan omia mielipiteitään oman ikä- ja kehitystason mukaisesti. Tällä tasolla lasten mielipiteille annetaan painoarvoja ja kasvattajien tulee ottaa huomioon lasten mielipiteitä päätöksenteossa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita täysin sitä, että jokainen päätös tulisi tehdä lasten mielipiteiden mukaisesti. Kasvattajien on kuitenkin tärkeää kertoa ja perustella lapselle, miksi päätöstä ei tehdä lapsen ehdottamalla tavalla. (Shier 2001, 113.)

Lasten mielipiteiden merkitys korostuu, kun lapset tuovat asioihin erilaisia näkökulmia ja kokemuksia, joita aikuinen ei välttämättä osaa ottaa huomioon. Aikuisten on kerrottava lapsille, kuinka heidän mielipiteet on huomioitu sekä lapselle tulee antaa ymmärrettävästi ja kattavasti tietoa hänen ikä- ja kehitystason mukaisesti. (Marjanen ym. 2013, 220-221.) Lasten mielipiteiden kuuleminen sekä lasten oma-aloitteisuuden mahdollistaminen auttavat kasvattajaa ajattelemaan, että lapset ovat osaavia toimijoita. Tämä toiminta antaa kasvattajan työskentelylle peilin, johon katsominen auttaa kasvattajaa kehittymään ammatillisesti ja kehittämään pedagogista toimintaansa. (Hujala & Turja 2012, 52.)

Neljännellä tasolla lapset osallistuvat päätöksen tekoon. Tällä osallisuuden tasolla lapset otetaan mukaan päätöksenteko prosesseihin. Tässä tasossa lasten ja kasvattajien välinen kommunikointi korostuu aikaisempiin tasoihin verrattuna. Lasten osallistumisella päätöksen tekoihin on nähty useita erilaisia hyötyjä, kuten lasten itsetunnon, vastuuntunnon ja empatiankyvyn kasvaminen. Kasvattajien tulee tarkastella tällä osallisuuden tasolla ovatko he valmiita ottamaan lapset mukaan päätöksen tekoon, onko heillä valmiuksia, joilla lapset voi ottaa mukaan päätöksentekoon sekä tuleeko lapset ottaa mukaan päätöksentekoon työyhteisön toiminnassa. (Shier 2001, 114.)

Kasvattajat kuuntelevat lasta aidosti ja kiinnostuneesti sekä antavat lapselle mahdollisuuksia valita ja tehdä aloitteita toimintojen suhteen (Järvinen ym. 2009, 36). Kasvattajat ottavat huomioon lasten ideat ja ajatukset suunniteltaessa toimintaa. Kasvattajat lähtevät mukaan lapsen toimintaan ja selvittävät lasten mielenkiinnon kohteita, jotta he voivat yhdessä hankkia siihen tarvittavia materiaaleja. Toiminnan lopputulos ei ole ennalta arvatavissa kenellekään ja tämän vuoksi kasvattajat ja lapset luovat uusia yhteisiä päätöksiä ja sopimuksia kaiken aikaa. Edellä mainitussa toiminnassa niin lapsi kuin kasvattaja kokevat olevansa osallisina yhteiseen projektiin. (Karlsson & Stenius 2005, 14.)

Viidennellä tasolla lapsille jaetaan valtaa ja vastuuta päätöksen teosta. Viidennen ja neljännen osallisuuden tasojen ero on huomattavasti pienempi, kuin muiden edellisten tasojen erot. Tällä tasolla kasvattajat jakavat osan vallastaan ja vastuustaan lasten kanssa. Lapsia ei saa pakottaa ottamaan valtaa ja vastuuta asioista joista he eivät halua, eivätkä kykene ottamaan vastuuta heidän kehitys- ja ymmärrystasoon nähden. Tällä tasolla kasvattajien tulee pohtia, ovatko he valmiita jakamaan valtansa ja vastuunsa lasten kanssa, onko työyhteisössä toimintatapoja, joilla lapset ja aikuiset voivat jakaa valtansa ja vastuunsa päätöksenteosta sekä voivatko lapset ja kasvattajat jakaa valtansa ja vastuunsa päätöksen teosta työyhteisössä. (Shier 2001, 115.)

Kasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutus perustuu kummankin osapuolen kunnioitukseen ja yhdenvertaisuuteen. Vuorovaikutuksessa olevien osapuolten tulee ymmärtää ja paneutua näkökulmaan tai kokemukseen ja yrittää nähdä asiat toisen näkökulmasta. (Karlsson 2000, 63.) Lapsen näkökulmaan asettuminen vaatii aikuisilta usein harjoittelua. Vastavuoroista kuuntelua tulee opetella niin lasten kanssa kuin aikuistenkin kesken.

Vasta tämän toteutuessa voidaan yhdessä löytää lasta osallistavia toimintatapoja. (Karlsson & Stenius 2005, 9.) Lasta osallistavassa toiminnassa kuunnellaan lapsia aidosti. Lasten näkökulmat sekä heidän luontaiset tavat toimia ovat suunnittelun lähtökohtia. Arjessa lapset saavat leikkiä, luoda, tutkia itse, kysyä, pohtia sekä osallistua aktiivisesti toiminnan toteutukseen. (Karlsson & Stenius 2005, 7.)

2.3 Lasten osallisuuden mahdollistaminen Metsämarjan päiväkodissa

Suomalaiseen varhaiskasvatukseen on sisällytetty lapsilähtöistä toimintaa, sillä lapsesta lähtevän kasvatuksen etuja on selvitetty erityisesti Lea Pulkkisen yli 40 vuotta kestäneessä suomalaisessa lapsesta aikuiseksi- tutkimuksessa. Osallisuuden ja lapsilähtöisen toiminnan on tutkittu tukevan lapsen itsetuntoa, edistävän lapsen sopeutumista yhteiskuntaan sekä auttavan lasta suoriutumaan myöhemmin koulussa. Lapsilähtöisyys ja osallisuus antavat lapsen elämään merkittäviä voimavaroja. (Järvinen ym. 2009, 36.) Suomalainen varhaiskasvatus tarjoaa useita järjestettyjä sekä spontaaneja tilanteita, jotka antavat lapsille mahdollisuuden osallisuuteen. Osallisuus näyttäytyy erilaisina toimintoina päiväkodin arjessa. (Hujala & Turja 2012, 48.)

Hujalan ja Turjan (2012, 50-52) mukaan varhaiskasvatuksen toimintaa ideoidaan ja suunnitellaan sekä päivittäin että pitkällä aikavälillä. Toiminnanprosessiin sisältyy suunnitelmien toimeenpanoa, päätöksentekoa ja arviointia. Lasten osallistuminen päiväkodin toimintaprosessien erilaisiin vaiheisiin sekä heidän ideoinnin mahdollisuudet ovat riippuvaisia kahdesta keskeisestä osallisuuden muodosta. Näitä ovat lasten tieto-osallisuudesta sekä tarjolla olevat materiaaliset resurssit, jotka mahdollistavat lasten osallisuuden. Tieto-osallisuus käsittelee lasten osallisuuden mahdollisuuksia. Varhaiskasvattajan tulee tarjota tietoa, jonka avulla lapsella on mahdollisuus olla osallisena ideoinnissa, suunnittelussa ja päätöksenteossa. Materiaali resursseilla tarkoitetaan tiloja ja välineitä, joita tarvitaan päiväkodin toiminnan toteuttamiseen. Näiden materiaalien saatavuus ja käyttömahdollisuudet voivat olla rajallisia lapsille, koska he eivät välttämättä ole tietoisia olemassa olevista välineistä. Toiminnan kokemukset tuovat lapsille tunteen yhteenkuuluvuudesta ja osallisuudesta sekä hyväksytyksi tulemisesta, että vaikuttamismahdollisuuksistaan yhteisössä. Tähän liittyy lasten tietoisuus kuulluksi tulemisesta, mikä lisää lasten itsetuntoa ja voimaantumisen tunnetta.

Päiväkodin arjessa varhaiskasvattajien yhdeksi työvälineeksi voidaankin määritellä lasten osallisuus, jota toteutetaan varhaiskasvatuksen pedagogiikan ja tavoitteiden lähtökohdista. Varhaiskasvattajien toiminnassa oppimisympäristön suunnittelulla ja toteuttamisella on merkittävä asema tarkasteltaessa osallisuutta työtapana. (Heikka ym. 2014, 26-27.) Varhaiskasvatuksessa osallisuus näyttäytyy arjen pieninä valintoina ja kohtaamisina. Varhaiskasvattajat toimivat lasten osallisuuden mahdollistajina. Yhteistyöpäiväkotimme eli Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajien työtä ohjaavana asiakirjana on päiväkodin oma varhaiskasvatussuunnitelma, johon on kirjattu päiväkodin arvot, tavoitteet sekä toiminnan toteutuksen suunnitelmat. Päiväkodin varhaiskasvattajat ovat yhdessä kirjanneet suunnitelmaan lasten osallisuutta tukevia toimintatapoja.

Metsämarjan päiväkodin toiminnan tavoitteena on luoda lapselle turvallinen ja ehjä arki. Päiväkodin varhaiskasvattajat luovat yhdessä huoltajien kanssa hyvän pohjan lapsen kehitykselle, kasvulle ja oppimiselle. Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajat toimivat varhaiskasvatussuunnitelman mukaan huolehtien lasten perustarpeista. Päiväkodin arjessa varhaiskasvattajat kohtelevat lapsia myönteisesti ja arvostaen. Lapsia kuullaan ja heille annetaan mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihinsa päiväkodissa. Varhaiskasvattajat kohtelevat lapsia tasavertaisesti, oikeudenmukaisesti sekä heitä opetetaan kunnioittamaan toisia. Päiväkodin arjen toiminnassa lapsille opetetaan vastuullisuutta, jonka kautta lapset saavat kokea oppimisen riemua. Jokaisen lapsen tarpeet sekä lasten erityisyys otetaan huomioon lapsen omassa varhaiskasvatussuunnitelmassa sekä ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa. Lapset saavat kehittyä, kasvaa, oppia ja leikkiä omien lähtökohtiensa mukaisesti. (Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2013- 2015, 6.)

Varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu ja pienryhmätoiminnan jatkuvuus luovat yhteisöllisyyden tunnetta sekä lapsen osallisuuden kokemuksen vahvistamista. Hyvin suunniteltu pienryhmätyöskentely tukee lapsen vuorovaikusta, sillä rutiinit luovat lapselle turvallisuuden tunnetta. Toimintaperiaatetta voidaan avartaa lasta osallistavampaan toimintatapaan, kuten esimerkiksi lapset valitsevat leikin ja leikkikaverinsa oman mielenkiinnon mukaisesti sekä lapset voivat toisinaan valita leikkitaluun tulevat leikit. Ryhmää jaottelevana toimintatapana oleva leikkitalu ei sido lasta leikkimään vain pelkästään yhdellä pelillä tai lelulla. Tämä toimintatapa mahdollistaa leikin luovan kehittymistävän jonkin leikkialueen äärellä. (Heikka ym. 2014, 26-29.)

Osallisuus keskustelun myötä leikin valintatapana leikkitaulut ovat yleistyneet päiväkotiryhmissä. Leikkitaulujen tarkoituksena on visualisoida valinnan kohteena olevat leikit ja muut toiminnot sekä helpottaa lasten valintaprosessia. Leikin valintatavan myötä koetaan, että lasten osallisuus on lisääntynyt. Jos kuitenkin varhaiskasvattajat käyttävät ylivaltaa ja lasten ääntä ei oteta kuuluviin, voidaan kokea leikkitaulun rajoittavan lasta lähtee luovasti kehittämään itseään. Varhaiskasvattajien perusteita rajoituksille ovat liiallinen melutaso, kaaoksen hallinta ja turvallisuus. Rajoituksia tehdessä tulisi ottaa huomioon lasten näkökulma. (Heikka ym. 2014, 26-29.)

Päiväkodissa lapsia osallistavat varhaiskasvattajat arvostavat lasten omia ideoita, ajatuksia ja hänelle luodaan ryhmään kuulumisen tunne. Pienryhmätoiminta sekä lapselle nimetty vastuuaikuinen tukee lapsen osallisuutta varhaiskasvatuksessa. (Oulun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2013–2015, 29.) Metsämarjan päiväkodin toimintaan sisältyy pienryhmätyöskentelyä, jonka avulla pyritään mahdollistamaan lapsen yksilöllinen huomioiminen. Päiväkodissa lapsen osallistamista kaikkeen toimintaan pidetään tärkeänä, jotta lapsi tuntee tulevaisuutensa kuulluksi. Varhaiskasvattajien työhön sitoutumisen merkitys, yhteisten toimintatapojen tiedostaminen, toisten kunnioittaminen sekä avoimuus luovat perustan lapsen itsetuntoa tukevalle ilmapiirille. (Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2013- 2015, 11.)

Heikka ym. (2014, 28-29) toteavat, että varhaiskasvatuksessa lasten osallisuuden tukemiselle haasteita luovat päiväkotien isot ryhmäkoot sekä lasten erilaiset toiveet ja tarpeet. Päiväkodeissa haaste on ratkaistu pienryhmätoiminnalla. Osallisuuden näkökulmasta pienryhmätoiminta on perusteltu rauhallisemman toiminnan mahdollistamiseksi sekä yksilöllisemmän kohtaaminen varmistamiseksi. Pienryhmätoiminnalla voidaan porrastaa päiväkodin arjen toimintaa sekä vähentää varhaiskasvattajien kaaoksen ja kiireen tuntua. Lasten osallisuus tulisi ottaa huomioon pienryhmiä rakentaessa, sillä jo pienille lapsille ystävyysuhteiden rakentaminen on tärkeää. Jos lapsi pakotetaan työskentelemään ryhmässä, jossa hän ei koe oloaan turvalliseksi ja hyväksytyksi, lapsen kokemus ei ole tällöin osallinen.

Hujalan ja Turjan (2012, 52) mukaan osallisuuden tunne muodostuu hyvin yksilöllisesti, jonka perustana on lapsen kokemus vastavuoroisesta kanssakäymisestä. Mikäli lapsen kyky ajatella ja kommunikoida on rajoittunut, voidaan sitä tukea erilaisten kuvien sekä

vaihtoehtoisten kommunikaatiomuotojen avulla. Päiväkodissa varhaiskasvattajat perehtyvät lasta tukeviin kommunikaatiomuotoihin sekä motivoiviin toimintatapoihin, jotka ovat tärkeitä kaikkien lasten osallisuuden vahvistamisen kannalta.

Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajien tehtävänä päiväkodissa on luoda ilmapiiri, jossa aikuiset ja lapset voivat kokea yhteenkuuluvuutta sekä osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuden. (Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2013-2015, 15). Kun lapsi saa olla aktiivinen ja osallinen toiminnassa, hän kokee iloa ja oppimisen riemua. Metsämarjan päiväkodissa varhaiskasvattaja ottaa lapsen aloitteen huomioon ja vastaa siihen. Lapsien ideoita toteutetaan tai este toteuttamiselle perustellaan. (Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2013-2015, 22.)

Metsämarjan päiväkodissa lapsille annetaan mahdollisuus tuoda omat mielipiteensä esille sekä he voivat osallistua toiminnan suunnitteluun oman mielenkiinnon mukaisesti. Metsämarjan varhaiskasvattajat pohtivat asioita yhdessä lasten kanssa ja toteuttavat lasten toiveita. Lapselle annetaan mahdollisuus kehitellä leikkejä itse sekä opettaa niitä muille. Leikissä aikuinen voi toimia leikkijänä sekä oppijana. Tällöin lapsi saa toimia leikin ohjaajana tai opettajana. (Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2013-2015, 31.)

Leikinomaisuus ja lapsilähtöisyys ovat tärkeitä lapsen osallisuuden toteutumisessa. Varhaiskasvattajat huolehtivat siitä, että lapsi tuntee viihtyvänsä päiväkodissa ja kokee kuuluvansa ryhmään. Varhaiskasvattajan tehtävä on varmistaa lapsen tiedonhalun ja oppimisen tukeminen sekä vaikutusmahdollisuuksien toteutuminen. Metsämarjan päiväkodissa lapsia kuunnellaan sekä varmistetaan, että he ovat tulleet kuulluksi. (Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2013-2015, 45.)

3 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

Tämän opinnäytetyön yhteistyöpäiväkotina on toiminut Metsämarjan päiväkotia. Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen eli laadullinen työ ja olemme valinneet opinnäytetyön menetelmäksi ryhmämuotoisen teemahaastattelun. Olemme haastatelleet päiväkodin varhaiskasvattajia saadaksemme konkreettista tietoa siitä, millaisia kokemuksia heillä on lasten osallistamisesta päiväkodin arjessa. Tässä luvussa käsitellään opinnäytetyön tarkoitus, tutkimuskysymys ja tavoite, metodologiset lähtökohdat, kohderyhmä sekä aineistonkeruu. Opinnäytetyön luotettavuutta ja eettisyyttä tarkastellaan luvun lopussa.

3.1 Opinnäytetyön tarkoitus, tutkimuskysymys ja tavoite

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvailla Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajien kokemuksia lasten osallistamisesta. Aiheen rajasimme varhaiskasvattajien kokemuksiin, koska he mahdollistavat lasten osallisuuden toteutumisen. Opinnäytetyön aiheeksi valikoitui lasten osallisuus, joka on tärkeä ja ajankohtainen koko yhteiskuntaa puhuttava keskustelunaihe. Osallisuutta on nykyisin alettu korostamaan varhaiskasvatusta ohjaavissa asiakirjoissa sekä päiväkodin arjessa esimerkiksi Oulun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa yhtenä pääpainopisteenä on lasten osallisuuden toteutuminen varhaiskasvatuksessa edellyttää varhaiskasvattajilta valmiutta tehdä yhteistyötä lasten kanssa. Varhaiskasvattajien tulee tarjota ja mahdollistaa lasten osallisuuden toteutuminen päiväkodin antamien mahdollisuuksien mukaan.

Aiheen rajaamisen jälkeen pohdimme, miten lähestymme aiheita saadaksemme riittävästi tietoa varhaiskasvattajien kokemuksista lasten osallistamisesta. Opinnäytetyön tutkimuskysymys pohjautui lasten osallisuuden teoriaan sekä Shierin (2001) osallisuuden tasomalliin. Opinnäytetyön tutkimuskysymys on asetettu mahdollisimman laajaksi, jotta saisimme kattavasti tietoa varhaiskasvattajien kokemuksista.

Opinnäytetyön tutkimuskysymys: Millaisia kokemuksia varhaiskasvattajilla on lasten osallistamisesta päiväkodin arjessa?

Opinnäytetyöstä saadun tiedon avulla Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajat voivat kehittää lasten osallisuuden toteutumista. Annamme opinnäytetyön tulokset päiväkodin varhaiskasvattajien käyttöön, joista saadun tiedon avulla varhaiskasvattajat voivat kehittää omaa työtään lasta entistä osallistavampaan työtapaan. Opinnäytetyö mahdollistaa myös muiden Oulun kaupungin päiväkotien varhaiskasvattajia kehittämään omaa työtään vieläkin lasta osallistavampaan työmenetelmään.

Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää ja osoittaa opiskelijan valmiuksia soveltaa tietojaan ja taitojaan ammattiopintoihin liittyvässä käytännön asiantuntijatehtävässä (Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista 352/2003 1:7 §). Opinnäytetyöprosessin tarkoituksena on kehittää taitojamme tiedon hankkijoina ja tuottajina sekä laadullisen tutkimuksen tekijöinä. Aineistonkeruun ja aineiston käsittelemisen sekä oman reflektoinnin avulla teoreettinen ammattiosaamisemme syvenyy. Aineistokeruu laajentaa tietämystämme varhaiskasvattajien kokemuksista lasten osallistamisesta päiväkodin arjessa sekä vahvistaa yhteistyötaitojamme Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajien kanssa toimiessamme. Opinnäytetyöprosessin tarkoituksena on myös laajentaa omaa ammatillista asiantuntijuuttamme lasten osallisuudesta sekä lasten osallistamisesta varhaiskasvatuksessa.

Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen osaamisalueisiin kuuluvat sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmän osaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen ja kehittämis- ja johtamisosaaminen (Oulun ammattikorkeakoulu 2015, viitattu 30.6.2015). Sosionomin eettiseen osaamiseen sisältyy sosiaalialan arvojen ja ammattieettisten periaatteiden sisäistäminen ja sitoutuminen toimimaan niiden mukaisesti. Sosionomi kykenee eettiseen reflektioon sekä ottamaan huomioon jokaisen yksilön ainutkertaisuuden. Sosionomi edistää suvaitsevaisuutta ja tasa-arvoa yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan näkökulmasta. (Oulun ammattikorkeakoulu, viitattu 26.11.2015.) Opinnäytetyön eettinen osaaminen huomioidaan kaikissa tutkimuksen vaiheissa. Jokainen haastateltava kohdataan tasavertaisena ja kunnioittaen sekä otamme huomioon yksilöiden ainutkertaisuuden työyhteisössä. Meillä on vaitiolovelvollisuus sekä pidämme huolta siitä, että kukaan haastateltavista ei ole tunnistettavissa opinnäytetyöstämme.

3.2 Metodologiset lähtökohdat

Kvalitatiivinen tutkimuksen kohteena on yleensä ihmisen maailma tai ihminen. Tätä kokonaisuutta voidaan havainnoida elämismailmana. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa elämismailmaa tutkitaan merkityksen maailmana, jossa ihmisen merkitykset näyttäytyvät ihmisen toimintoina, suunnitelmina, päämäärien asettamisina, yhteisöjen toimina, hallinnollisina rakenteina sekä muina ihmislähtöisinä tapahtumina. (Varto 2005, 28, viitattu 2.7.2015.) Valitsimme kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän opinnäytetyöhön, koska halusimme saada kuvailevaa tietoa Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajien kokemuksista.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa hankitaan kokonaisvaltaista tietoa ja aineisto kootaan luonnollisessa arjen työympäristössä. Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on saada tietoon tutkittavasta aiheesta odottamattomia asioita, jonka lähtökohtana ei ole oletuksien tai teorian testaaminen vaan aineiston yksityiskohtainen ja monipuolinen tarkastelu. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160.) Opinnäytetyömme aineisto hankitaan Metsämarjan päiväkodin tiloissa, joka toimii varhaiskasvattajien arjen työympäristönä. Tarkoituksenamme on tarkastella saatua aineistoa perusteellisesti ja monipuolisesti. Opinnäytetyöstä saatua aineistoa ei tulla tekemään yleisiä oletuksia esimerkiksi, miten varhaiskasvattajat osallistavat lapsia päiväkodin arjessa.

Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen, johon sisältyy ajatus todellisuuden moninaisuudesta. Tutkimuksessa on otettava kuitenkin huomioon, että todellisuutta ei voida jakaa osiin. Elämän tapahtumat muokkaavat toinen toistaan ja voikin olla mahdollista löytää monenlaisia suhteita. Kvalitatiivisen tutkimuksen kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tutkija ei voi täysin irrottautua arvolähtökohdista, sillä arvot muokkaavat ymmärrystämme tutkimiamme ilmiöitä kohtaan. Tutkimuksessa objektiivisuutta ei voida perinteisellä tavalla täysin saavuttaa, sillä tutkija ja se, mitä tiedetään kietoutuvat väistämättä toisiinsa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei ole tarkoituksena todentaa jo olemassa olevaa tietoa vaan löytää ja paljastaa tosiasioita. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2009, 161.) Opinnäytetyön aineisto hankitaan haastattelemalla Metsämarjan päiväkodin kaikkia varhaiskasvattajia, joka antaa kokonaisvaltaisen kuvan tämän päiväkodin varhaiskasvattajien kokemuksista lasten osal-

listamisesta. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on saada uutta kuvailevaa tietoa varhaiskasvattajien kokemuksia lasten osallistamisesta eikä vahvistaa jo olemassa olevaa osallisuuden teoriaa.

Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää tutkittavaa kohdetta. Tutkimus voi usein alkaa siitä, että tutkija yrittää tarkastella kenttää, jossa hän toimii. Tutkimuksen aineiston laajuus määräytyy siitä, kuinka monta jäsentä ryhmässä on. (Hirsjärvi ym. 2009, 181-182.) Opinnäytetyössä olemme perehtyneet tarkasti osallisuuden teoriaan sekä Shierin (2001) osallisuuden tasomalliin, joka luo ymmärrystämme varhaiskasvattajien kokemuksille lasten osallistamisesta. Opinnäytetyön ryhmämuotoiset teemahaastattelut pidetään kahdessa eri osassa, joihin osallistuu yhteensä 6 varhaiskasvattajaa. Aineiston laajuutta ei voida ennalta tietää, mutta haastateltavien määrällä on kuitenkin vaikutusta aineiston laajuuteen.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa käytetään tutkimustekniikoita eli metodeita, jossa tutkittavien mielipiteet ja näkökulmat pääsevät esiin. Ryhmähaastattelut, teemahaastattelut, osallistava havainnointi sekä erilaiset diskursiiviset analyysit ovat kvalitatiivisen tutkimuksen metodeja. Laadullisessa tutkimuksessa kohderyhmää ei ole satunnaisesti valittu vaan ryhmä on valikoitu tarkoituksenmukaisesti. Tutkimussuunnitelmaa toteutetaan joustavasti ja sitä muokataan tutkimuksen edetessä. Kvalitatiivista tutkimusta pidetään ainutlaatuisena tiedonlähteenä ja aineistoa tutkitaan sen mukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2007, 160.) Opinnäytetyön kohderyhmä on valikoitu tarkoituksenmukaisesti ja opinnäytetyön menetelmäksi olemme valinneet ryhmämuotoisen teemahaastattelun. Toteutamme haastattelut niissä tiimeissä, joissa varhaiskasvattajat työskentelevät päiväkodissa. Tämä on mielestämme luontaisin tapa toteuttaa haastattelut, koska näin varhaiskasvattajat voivat jakaa keskenään kokemuksia lasten osallistamisesta.

3.3 Kohderyhmä ja aineistonkeruu

Miettiessämme mahdollista yhteistyöpäiväkotia kiinnitimme huomiota päiväkotien ryhmien lukumääriin, koska isojen päiväkotien henkilöstön haastattelemisen laajentaisi opinnäytetyön liian suureksi. Otimme yhteyttä Metsämarjan päiväkotiin, joka on kahden ryhmän päiväkoti (0-3-vuotiaiden ryhmä ja 3-5-vuotiaiden ryhmä). Pienen päiväkodin

etuna on, että voimme haastatella kaikkia varhaiskasvattajia sekä pienten että isojen lasten ryhmistä.

Lasten osallisuus näyttäytyy pienillä lapsilla toisin kuin isommilla lapsilla. Lapset ovat osallisia omien kiinnostuksien sekä kykyjensä mukaisilla tavoilla, tahdilla ja tasoilla. Lapset, jotka eivät vielä puhu jäävät helposti kuulematta. Lapselle onkin tärkeä opettaa mahdollisimman varhain tunteiden ja tuntemusten sanottamisen taito. Aikuisella on merkittävä rooli lapsen sanallistajana, silloin kun lapsella ei ole vielä sanoja. Pienten lasten osallistaminen alkaa siitä, kun aikuinen auttaa lasta ja opettaa nimeämään ja tunnistamaan omia mielipiteitään, kokemuksiaan ja tekemään valintoja esimerkiksi välineiden, leikkien ja toimintatapojen suhteen. (Pelastakaa lapset 2005, 12. Viitattu 26.11.2015.)

Haastatellessamme päiväkodin molempien ryhmien varhaiskasvattajia saamme kokonaisvaltaisemman kuvan varhaiskasvattajien kokemuksista lasten osallistamisesta, sillä lasten osallisuus näyttäytyy eritavoilla eri-ikäisillä lapsilla. Yhteistyöpäiväkodissa työskentelee yhteensä kuusi varhaiskasvattajaa. Kävimme tutustumassa yhteistyöpäiväkoittiimme ja pidimme palaverin, johon osallistui päiväkodin johtajan lisäksi kaikki päiväkodin varhaiskasvattajat. Palaverissa keskustelimme opinnäytetyömme aiheesta, menetelmästä sekä aineistonkeruusta. Kerroimme varhaiskasvattajille opinnäytetyön luotettavuudesta ja eettisyydestä. Kaikki haastateltavat pysyvät täysin tunnistamattomina, eikä kukaan ole yhdistettävissä tekstistä. Kerroimme, että haastattelu tullaan nauhoittamaan ääninauhurilla. Äänitteet tulevat vain meidän käyttöön ja ne tullaan poistamaan opinnäytetyön valmistuttua. Sovimme myös alustavia opinnäytetyön toteutuksen aikatauluja sekä lupasimme lähettää haastattelun kysymykset etukäteen päiväkodin johtajalle sähköpostitse, joka toimittaa nämä kaikille varhaiskasvattajille. Tämä oli myös varhaiskasvattajien oma pyyntö, koska näin he voivat etukäteen valmistautua haastatteluun sekä haastattelun aikana pysytään tällöin helpommin haastattelun teemoissa.

Haastattelu on menetelmänä joustava tiedonkeruutapa, jossa haastateltava pystyy ilmaisemaan vapaammin mielipiteensä, kuin esimerkiksi kyselylomakkeeseen vastaamalla. Haastattelutilanteessa haastateltavat ovat suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa haastattelijan kanssa. Koskaan ei voida etukäteen tietää mihin suuntaan vastaukset haastattelutilanteessa ohjautuvat. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34-36.) Ryhmähaastattelun avulla saa-

daan tietoa mitä mieltä aiheesta ollaan sekä minkälaisia asenteita, kokemuksia, näkemyksiä ja odotuksia haastateltavilla on tutkittavasta aiheesta. Ryhmähaastattelu on yksilöllistä haastattelua lähempänä arjen näkökulmaa, sillä tähän kuuluu ryhmän keskeinen vuorovaikutus. Ryhmäkeskustelussa ilmenee haastateltavien eri asenteet, tavat sekä mielipiteet. (Tilastokeskus 2015, viitattu 1.7.2015).

Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmäksi olemme valinneet ryhmähaastattelun, joka toteutetaan teemahaastatteluna. Päädyimme ryhmähaastatteluun, koska päiväkodin arjessa varhaiskasvattajat työskentelevät tiimeinä. Tämän vuoksi on mielestämme luonnollisinta haastatella varhaiskasvattajia tiimeinä, kuin yksilöhaastatteluna. Opinnäytetyön tarkoituksena on saada ainutlaatuista tietoa Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajien kokemuksista lasten osallistamisesta päiväkodin arjessa, joten ryhmähaastattelu soveltuu hyvin opinnäytetyömme aineistokeruumenetelmäksi.

Opinnäytetyön aineiston keräämme ryhmämuotoisena teemahaastatteluna. Teemahaastattelu toteutetaan kahdessa eri osassa. Ensimmäisellä kerralla haastattelemme alle kolmivuotiaiden lapsiryhmän varhaiskasvattajia ja toisella kerralla ryhmähaastattelu pidetään 3-5 -vuotiaiden lapsiryhmän varhaiskasvattajille. Aikaa olemme varanneet kumpaankin haastatteluun noin kaksi tuntia. Kummatkin haastattelut nauhoitetaan, jonka jälkeen aineistot litteroidaan sanatarkasti.

Teemahaastattelun pohjaksi valitsimme Shierin (2001) osallisuuden tasomallin (*KUVIO1*), koska osallisuuden tasoja voidaan soveltaa varhaiskasvattajien työkentällä osallisuuden suunnan näyttäjänä ja työvälineenä lasten osallisuuden tukemiselle. Tarkastelemme opinnäytetyössä varhaiskasvattajien kokemuksia lasten osallistamisesta. Shierin (2001) tasomalli onkin hyvä lähtökohta tarkastella varhaiskasvattajien halua toteuttaa osallisuutta, varhaiskasvattajien toimintatapoja, jotka mahdollistavat osallisuuden sekä varhaiskasvattajien sitoutumista uusiin toimintatapoihin. Haastattelun teemat koostuvat Shierin (2001) osallisuuden tasoista, joita ovat: lapsia kuunnellaan, lasta tuetaan ilmaisemaan omia näkemyksiään, lasten mielipiteet otetaan huomioon, lapset otetaan mukaan päätöksen tekoon ja lasten kanssa jaetaan valtaa ja vastuuta. Koska tarkastelu näkökulma on varhaiskasvattajien kokemukset lasten osallistamisesta, olemme muotoilleet kysymykset sen mukaisesti (LIITE1). Teemahaastattelun kysymyksiä täydensimme lisäämällä

alkuun aiheeseen johdattelevan kysymyksen ja loppuun lisäsimme osallistamisen haasteisiin liittyvän kysymyksen.

Saatuamme opinnäytetyön ohjaavilta opettajilta luvan hakea Oulun kaupungilta tutkimuslupaa, otimme yhteyttä yhteistyöpäiväkotiimme ja tarkensimme sovittuja haastatteluiden toteutuksen aikatauluja sekä lähetimme päiväkodin johtajalle haastattelun kysymykset. Viikon kuluttua saimme Oulun kaupungilta tutkimusluvan. Toteutimme haastattelut viikon aikana kahtena eri päivänä. Ensimmäisenä haastattelimme alle kolmi-vuotiaiden lapsiryhmän varhaiskasvattajia ja seuraavalla kerralla haastattelimme 3-5 -vuotiaiden lapsiryhmän varhaiskasvattajia. Kummallakin haastattelu kerralla kävimme läpi vielä haastattelun käytännön asiat sekä painotimme vielä opinnäytetyön eettisyyttä ja luotettavuutta. Sovimme varhaiskasvattajien kanssa haastatteluiden jälkeen, että aineiston analysointi vaiheessa voimme olla heihin yhteydessä tarkentavien kysymysten tiimoilta.

Ryhmähaastattelun tavoitteena on luoda vapaamuotoista keskustelusta. Haastateltavat keskustelevat ja kommentoivat asioita spontaanisti sekä tekevät huomioita ja tuottavat ainutlaatuista tietoa tutkittavasta aiheesta. Haastateltavan tehtävänä on ohjata keskustelun kulkua pysymään valituissa teemoissa sekä huolehtia haastateltavien mahdollisuudesta osallistua keskusteluun. Ryhmähaastattelussa haastattelijan tehtävänä ei ole juurikaan ryhmän ”haastatteleminen” vaan keskustelun aikaansaaminen ja tämän helpottaminen. Haastattelijan rooli on erilainen ryhmähaastattelussa kuin yksilöhaastattelussa, koska ryhmähaastattelussa lähtökohtana on vuorovaikutus ryhmän haastateltavien kesken. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 51.) Tutkimuksen kannalta on etu, että haastattelija voi tarpeen tullen esittää tarkentavia lisäkysymyksiä haastattelutilanteessa sekä niiden avulla saada mahdollisesti tietoa haastateltavan vastausten taustalla olevista motiiveista. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34-36.)

Valitsimme tilan haastatteluita varten ennen haastatteluiden alkua. Tilaksi valittiin rauhallinen tila, jossa saimme toteuttaa kummatkin haastattelut ilman ylimääräistä taustamelua. Tilan tuolit asetelimme ympyrän muotoon, tällöin haastattelijat ja haastateltavat näkivät toistensa kasvot ja ilmeet. Asetimme nauhurin haastateltavien ja haastattelijoiden keskelle, jotta kaikkien ääni kuuluisi yhtä hyvin ja kuuluvasti. Kummassakin haastattelussa pyrimme vaikuttamaan olemuksellamme siihen, että ilmapiiri olisi mahdollisimman

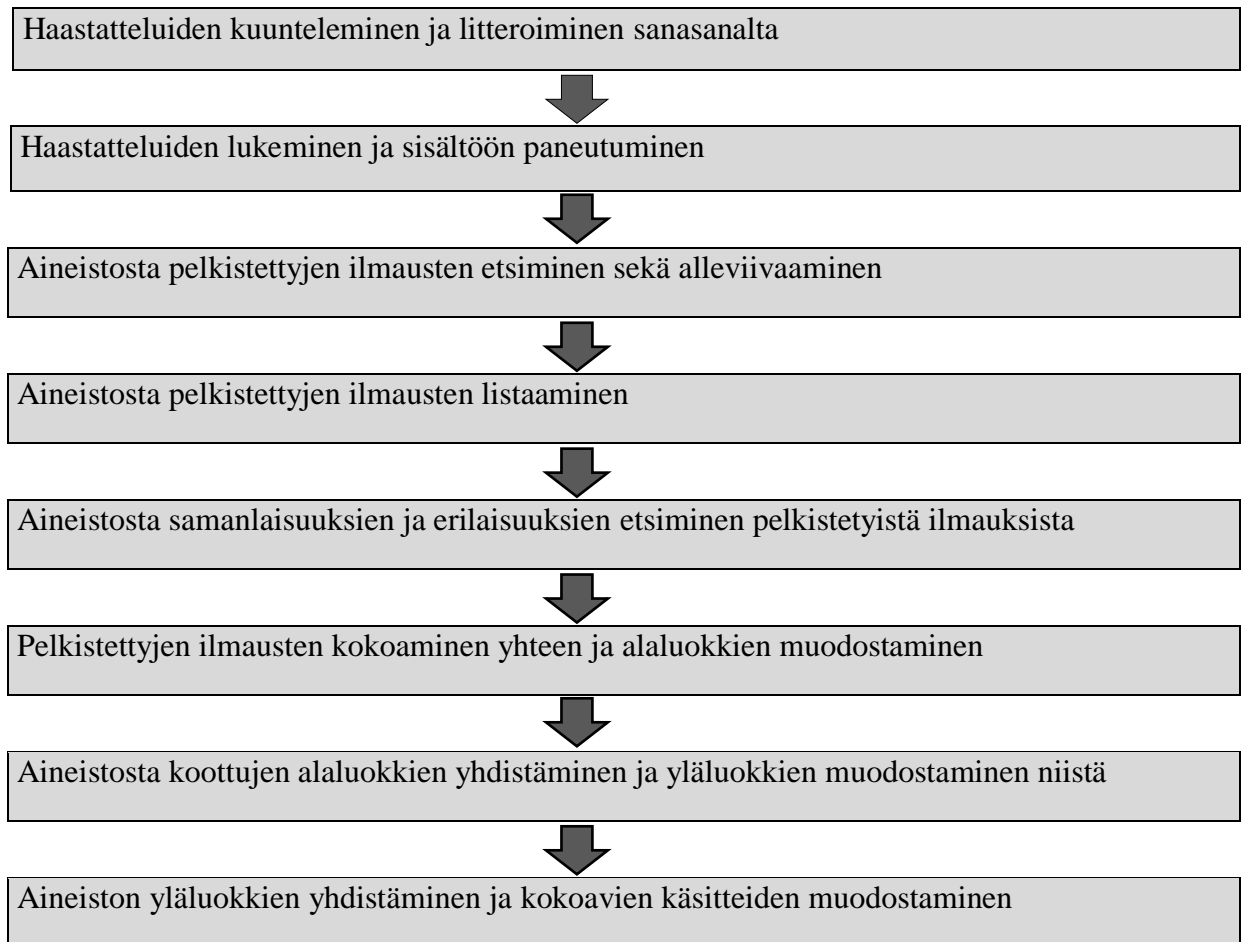
rento ja avoin. Jokaiselle varhaiskasvattajalle annettiin tilaa tuoda kuuluviin omat kokemukset ja mielipiteet asioista. Varhaiskasvattajien keskusteluista ilmeni, että he olivat valmistautuneet haastatteluun ja tutkimuksen aihe herätti kiinnostusta varhaiskasvattajissa. Haastattelussa roolimme oli passiivinen aiheen käsittelyyn. Haastattelijoina esitimme kysymykset sekä ohjasimme keskustelua tarvittaessa lisäkysymysten avulla.

3.4 Aineiston analysointi

Tutkimuksen pääasia on kerätyn aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätösten teko. Tutkimuksen analyysivaiheessa tutkijoille selviää, millaisia vastauksia he tulevat saamaan tutkimuskysymykseen. Tutkimuksen analyysivaiheessa tutkijoille voi selvitä, miten tutkimuskysymys olisi oikeastaan pitänyt asettaa. (Hirsjärvi ym. 2009, 221.)

Tutkimuksen analyysillä tarkoitetaan aineiston lukemista huolellisesti läpi, tekstimateriaalin järjestelyä ja sisällön ja/tai rakenteiden jäsentämistä ja pohtimista. Tutkijoiden tulee pohtia muun muassa, mitä aineisto sisältää, mistä aineistossa kerrotaan sekä missä määrin ja millä tavoin. Tutkija lisää tutkimuksen analyysin avulla aineiston tieteellistä arvoa. Tutkijat tulkitsevat ja tiivistävät aineistoa sekä käyvät vuoropuhelua oman ajattelun, teorian ja kokemuksen kanssa. Tutkimuksen päättyessä tutkijalla tulisi olla enemmän kuin vain aineistoa alkuperäismuodossa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, viitattu 27.2.2016.)

Opinnäytetyön analyysimenetelmänä olemme käyttäneet aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Milesin ja Hubermanin (1994) mukaan aineistolähtöinen laadullinen aineiston analyysi voidaan jakaa kolmivaiheiseksi prosessiksi. Nämä kolme vaihetta ovat pelkistäminen, ryhmittely ja teoreettisten käsitteiden luominen. Aineiston analyysiprosessi etenee vaiheittain (*KUVIO2*). (Tuomi & Sarajärvi 2013, 108.)

KUVIO 2. Aineistolähtöisen analyysin etenemisprosessi.

Opinnäytetyön aineiston kerääminen on vaihe, joka on välttämätön tehdä ennen monivaiheista opinnäytetyön aineiston analysointia. Nauhoitimme molemmat varhaiskasvattajille tehdyt teemahaastattelut, jonka jälkeen alkoi aineiston ensimmäinen käsittelyvaihe äänitteiden kuuntelu sekä litterointi. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009, 138) mukaan litterointi tarkoittaa haastattelusta saadun aineiston puhtaaksi kirjoittamista sanatarkasti. Aineiston varsinaisen analyysin aloitimme kuuntelemalla äänitteet välittömästi haastatteluiden jälkeen. Kuuntelimme molemmat äänitteet aluksi kokonaisuudessaan kaksi kertaa. Tämän jälkeen kuuntelimme äänitteet pienissä osissa ja samalla kirjoitimme aineistoa sanatarkkaan tekstimuotoon Microsoft Word-tekstinkäsittelyohjelmalla. Varhaiskasvattajat vastasivat haastattelussa annettuihin kysymyksiin järjestelmällisesti kysymys kerrallaan, joten litteroitu teksti muodostui automaattisesti haastattelurungon kysymysten teemojen mukaisesti.

Työskentelimme kahdella tietokoneella yhdessä, joka mahdollisti toisella tietokoneella äänitteiden kuuntelun ja toiselle taas äänitteiden kirjoittamisen tekstimuotoon. Jätimme kuitenkin kirjoittamatta äänensävyt, äännähdykset sekä tauot, koska emme kokeneet niitä oleelliseksi tulosten kannalta. Teimme litteroinnin yhdessä ja molemmat osallistuivat litterointiin tasapuolisesti. Äänitteet olivat kuuluvuudeltaan selkeitä eikä päälle puhumista juurikaan ollut. Litteroimme äänitteitä neljänä päivänä yhteensä 32 tuntia ja saimme litteroitua tekstiä yhteensä 30 sivua. Seuravaksi luimme läpi litteroidut aineistot kymmenen kertaa sekä paneuduimme aineistojen sisältöön tarkasti.

Aloimme etsiä litteroiduista teksteistä pelkistettyjä ilmauksia, jotka maalasimme tekstinkäsittelyohjelmalla erillä värillä. Tämän jälkeen listasimme molempien aineistojen pelkistetyt ilmaukset tyhjille Microsoft Word asiakirjoille. Seuraavaksi aloimme etsiä pelkistetyistä ilmauksista yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia. Saaranen-Kauppinen & Puusniekan (2006) mukaan aineistoa voidaan tiivistää tyypeiksi, tyyppivastauksiksi ja tyyppikertomuksiksi. Näin saadaan käsitys aineiston yleisistä ja tyypillisistä elementeistä tai millaisia tyypillisiä kertomuksia aineisto sisältää. Tyypittelyn tavoitteena on pyrkiä esittämään ja löytämään tutkittavasta aiheesta jotain keskeistä ja olennaista. Olemme jaotelleet tyypittelyn avulla opinnäytetyön aineistojen yhteneväisyydet ja eroavaisuuksia. Tämä auttoi tiivistämään litteroitua tekstiä ja saamaan tutkimuskysymyksen kannalta olennaisimmat asiat esille eli millaisia kokemuksia varhaiskasvattajilla on lasten osallistamisesta päiväkodin arjessa.

Yhtenäisyyksien ja eroavaisuuksien etsimisen jälkeen kokosimme tekstinkäsittelyohjelmalla pelkistetyt ilmaukset yhdeksi samaksi aineistoksi. Luonnollisinta oli muodostaa alaluokat suoraan teemahaastattelurungon kysymysten mukaisesti, koska aineisto eteni järjestelmällisesti niiden mukaan. Alaluokkien laatimisen jälkeen aloimme yhdistää tekstejä liittämällä niitä yhteen muodostaen niistä uusia yläluokkia. Tämän jälkeen luimme aineiston läpi kymmenen kertaa ja huomasimme aineistosta nousevan vahvasti esille uusia hyviä teemoja, jotka halusimme ottaa käyttöön täydentämään jo olemassa olevia teemoja. Alkuperäinen suunnitelma oli muodostaa teemat suoraan teemahaastattelurungon kysymyksistä, mutta halusimme ottaa aineistosta tulleet teemat käyttöön, jotta ne eivät jäisi tutkimuksemme ulkopuolelle. Uudet teemat rikastuttivat aineistoa, joita ilman aineisto olisi jäänyt mielestämme suppeammaksi. Nämä uudet teemat loivat aineistolle uudenlaisia käsitteitä. Lopuksi yhdistimme aineiston uudet sekä vanhat teemat yhteen. Tässä

kohtaa kaikki aineistolähtöisen analyysin etenemisprosessin eri vaiheet oli käyty läpi. Tekstiä jäi jäljelle lopulta kymmenen sivua.

Analyysi ja synteesi yhdistyvät tutkimuksen sisällön analyysissä. Kerättyä aineistoa hajotetaan käsitteellisiksi kappaleiksi ja synteessin avulla nämä kappaleet muodostetaan uudelleen johtopäätöksiksi. (Kananen 2013, 105.) Tulosten analysoinnin jälkeen tutkimus ei ole vielä valmis. Tutkimuksen tuloksia ei ole suotavaa jättää jakaumiksi vaan niitä tulisi tulkita ja selittää. Tulkinta tarkoittaa sitä, että tutkija pohtii analyysin tuloksia, joista tekee omia johtopäätöksiä. Johtopäätökset perustuvat muodostettuihin synteeseihin. Synteetit kokoavat yhteen pääasiat ja antavat selkeitä vastauksia asetettuihin ongelmiin. Tutkijoiden on johtopäätöksissään pohdittava, mikä merkitys on saaduilla tuloksilla tutkimusalueella. Tutkijoiden tulisi myös pohtia, että mitä laajempaa merkitystä tuloksilla voisi olla. (Hirsjärvi ym. 2009, 229-230.)

Aineiston analysoinnin jälkeen opinnäytetyö ei ollut vielä valmis. Seuraavaksi aloimme pohtia saatuja tuloksia ja tehdä näistä johtopäätöksiä, jotka vastaavat tutkimuskysymykseemme eli millaisia kokemuksia varhaiskasvattajilla on lasten osallistamisesta päiväkodin arjessa. Johtopäätöksiin on koottu yhteen tuloksien pääasiat, jotka vastaavat selkeästi tutkimuskysymykseemme. Pohdimme tuloksien merkitystä varhaiskasvatukselle, Oulun varhaiskasvatukselle, Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajille sekä Metsämarjan päiväkodin asiakkaille eli lapsille ja heidän vanhemmilleen.

3.5 Luotettavuus ja eettisyys

Kvalitatiivisissa tutkimuksissa reliäabelius eli tulosten toistettavuus ja validius eli pätevyys ovat saaneet erilaisia tulkintoja. Kaikki kulttuuria ja ihmistä koskevat tutkimukset ovat ainutlaatuisia, eikä kahta samanlaista tapausta ole olemassa. Tämän vuoksi tavanomaiset luotettavuuden ja pätevyyden arvioinnit eivät tule kysymykseen. Kuitenkin jokaisessa tutkimuksessa tulisi voida jollain tavoin arvioida pätevyyttä ja luotettavuutta. Useissa kvalitatiivisissa tutkimuksissa tutkijat ovat pohtineet, kuinka he kertoisivat lukijoille tarkasti, mitä he ovat tutkimuksessa tehneet sekä miten ovat päätyneet saatuihin tuloksiin. (Hirsjärvi ym. 2009, 232-233.) Opinnäytetyön aineisto on ainutlaatuista, sillä

tulokset käsittelevät varhaiskasvattajien kokemuksia eikä kahta samanlaista haastatteluvaihtoehtoa ole. Opinnäytetyössä on kerrottu tarkasti, mitä työn eri vaiheissa on tehty. Tämä tekee opinnäytetystä luotettavan ja pätevän.

Janesickin (2000) mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen ydinasioita ovat paikkojen, henkilöiden ja tapahtumien tarkat kuvaukset. Tutkijan tarkka selostus tutkimuksen kaikista toteuttamisvaiheista parantaa kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta. Haastattelututkimuksissa tulee kertoa paikoista ja olosuhteista, joissa aineistot kerättiin. Tutkimuksessa tuli kertoa myös haastatteluihin käytetyt ajat, virhetulkinnat, mahdolliset häiriötekijät sekä oma arviointi tilanteesta. Keskeistä kvalitatiivisen aineiston analyysissä on luokittelujen tekeminen, lukijalle tulisi kertoa luokittelun perusteet sekä luokittelun syntymisen juuret. Lukijalle olisi myös kerrottava millä perusteella tutkija esittää tulkintoja sekä mihin hän päätelmänsä perustaa. (Hirsjärvi ym. 2009, 232-233.) Olemme kertoneet tarkasti opinnäytetyön eri vaiheet sekä varhaiskasvattajien kokemukset. Tämä lisää opinnäytetyön luotettavuutta. Opinnäytetyössä kerrotaan myös tarkasti aineistonkeruu paikasta sekä haastatteluihin liittyvistä asioista.

Tutkimuksen laadukkuuteen voidaan vaikuttaa etukäteen tekemällä hyvä haastattelurunko. On myös hyvä miettiä etukäteen mahdollisia lisäkysymyksiä sekä miten valittuja teemoja voidaan syventää. Täytyy kuitenkin muistaa, että koskaan ei voida ennalta varautua kaikkiin mahdollisiin lisäkysymyksiin tai niiden muotoiluihin. Tutkimuksen haastatteluvaiheen aikana laatua voi parantaa huolehtimalla, että haastatteluun käytettävä tekninen väline on kunnossa. Nauhuriin on hyvä olla mukana varapatterit ja haastattelun aikana on hyvä vilkaista, että nauhuri toimii ja säädöt ovat kohdallaan. Haastatteluun on hyvä ottaa mukaan myös haastattelurunko, jotta sitä voi vilkaista haastattelun aikana ja miettiä, olisiko vielä jotain kysyttävää. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 184.)

Opinnäytetyön teemahaastattelurungon teimme huolellisesti etukäteen tietopohjaan perustuen, joka on koottu luotettavista lähteistä. Olemme pyrkineet käyttämään opinnäytetyössä uusinta kirjallisuutta. Valmiin haastattelurungon lähetimme yhteistyökumppanille sovitusti ennen ryhmähaastatteluja. Mietimme myös etukäteen mahdollisia haastattelun lisäkysymyksiä. Haimme nauhurin koululta käyttöömme hyvissä ajoin ennen haastatteluja ja perehdyimme sen toimintoihin. Testasimme nauhurin kuuluvuutta sekä teimme

useita testinauhoituksia. Tarkastimme kummankin haastattelun alussa nauhurin toimivuuden ja kuuluvuuden sekä onko nauhurissa varmasti akkua. Haastattelun aikana tarkistimme useampaan otteeseen nauhurin toimivuuden. Tulostimme haastatteluihin molemmille omat haastattelurungot, joista seurasimme haastattelun kulkua sekä esitimme lisäkysymyksiä tarpeen tullen.

Haastattelun laatua parantaa se, että saatu haastattelumateriaali litteroidaan niin pian kuin mahdollista. Laatuun vaikuttaa myös se, jos tutkijat itse sekä haastattelevat että litteroivat. Saadun haastatteluaineiston luotettavuus on riippuvainen sen laadusta. Jos tallenteiden kuuluvuus on huonoa, luokittelu on sattumanvaraista tai litteroinnissa noudatetaan eri sääntöjä alussa ja lopussa ei tällöin saatua haastatteluaineisto voida kutsua luotettavaksi. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 185.) Ennen haastattelua ohjeistimme haastateltavia, että heidän tulisi välttää keskenään mahdollista päällekkäin puhumista. Tämä mahdollistaa aineiston tarkan ja selkeän kuuluvuuden, joka luo aineistosta entistä luotettavamman. Litteroimme saadun haastatteluaineiston heti haastatteluiden jälkeen, joka luo opinnäytetyölle luotettavuutta. Litterointi tapahtui samoilla säännöillä joka kerta sekä teimme huolellista ja tarkkaa työtä litteroidessa tekstiä.

Eettisesti hyvässä tutkimuksessa noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Tiedon hankintaan ja julkaisemiseen liittyvät tutkimuseettiset periaatteet ovat yleisesti hyväksytyjä. Tutkimuseettisten periaatteiden tunteminen ja niiden noudattaminen ovat jokaisen tutkijan velvollisuuksia (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 25). Hyvän tutkimuksen tekeminen niin, että eettiset näkökulmat ovat otettu oikein ja riittävästi tutkimuksessa huomioon on vaativaa. Tutkijan onkin tärkeä perehtyä tutkimuseettisiin periaatteisiin tutkimuksen alusta alkaen. (Hirsjärvi ym. 2009, 27). Opinnäytetyön tekijöinä olemme perehtyneet tutkimuseetiikkaan. Olemme kunnioittaneet tekijänoikeuksia, joka näkyy tietoperustassamme esimerkiksi tarkkoina lähdeviittauksina. Olemme pohtineet eettisiä kysymyksiä opinnäytetyöprosessin alusta lähtien, joka näkyy esimerkiksi kohdatessa haastateltavat tasavertaisina ja ottaessa jokaisen haastateltavan huomioon yksilönä.

Opinnäytetyö on hyvin tavoitteellisesti suunniteltu etukäteen. Opinnäytetyön eteneminen on suunniteltu ennen aineistonkeruun vaihetta. Laatiessamme tietoperustaa opinnäytetyölle olemme toimineet huolellisesti ja tarkasti. Opinnäytetyömme tulosten tallentami-

sessä ja kirjaamisessa olemme olleet tarkkoja. Opinnäytetyön tuloksia on säilytetty muistitikulla ja materiaaleista on varmuuskopio. Äänitetty ja litteroitu aineisto on vain meidän käytössä ja opinnäytetyön valmistuttua kopiot hävitetään. Mäkisen (2006, 24-25) mukaan tutkimus työskentelyssä tutkijoiden tulee noudattaa tietynlaisia toimintatapoja, joita ovat yleinen huolellisuus, rehellisyys ja tarkkuus tutkimustyössä tulosten tallentamisessa sekä esittämisessä ja tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa. Eettisesti hyvä tutkimus sekä tieteen laatu kulkevat käsi kädessä. Tutkimustyötä tehdessä tutkijat soveltavat eettisesti kestäviä ja tutkimuksen mukaisia tiedonhankinta-, tutkimus- sekä arviointimenetelmiä. Tutkimustuloksia julkaistessaan tutkijat käyttävät tieteellisen tiedon luonteeseen kuuluvaa avoimuutta. Tutkijoina täytyy ottaa huomioon muiden tutkijoiden työ sekä sen saavutukset asianmukaisella tavalla. Muiden tutkijoiden työtä täytyy kunnioittaa ja antaa työlle kuuluva arvo omassa tutkimuksessaan sen tuloksia julkaistessa. Eettisesti hyvän tutkimuksen tulee olla suunniteltu, toteutettu ja raportoitu yksityiskohtaisesti sekä tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten määräämällä tavalla.

Tieteellisen tutkimuksen tutkimustyölle asetettuja eettisiä vaatimuksia ja periaatteisiin kuuluu, että toisten tekstiä ei saa plagioida ja tuloksia ei yleistetä kriitikittömästi eikä tuloksia kaunistella tai sepitetä. Tutkimuksen raportointi ei saa olla puutteellista tai harhaanjohtavaa. Tutkimus menetelmät ovat kerrottava huolellisesti. Tutkimuksen havainnot ei tule muokata siten, että tulos vääristyy. Tutkimuksen puutteet ovat myös tuotava julki. (Hirsjärvi ym. 2013, 26-27.) Opinnäytetyön tulosten raportoinnissa tarkastelemme saatuja tuloksia soveltaen aineistolähtöistä sisällönanalyysiä ja opinnäytetyömme tarkoituksena on tuottaa laadullisen työn tavoin tietoa ihmisten näkemyksistä ja kokemuksista. Opinnäytetyön tulosten arvioinnissa ja raportoinnissa kiinnitämme erityistä tarkkuutta, että tulosten yhteenvedossa asian ydin pysyy sellaisena kuin haastateltu on sen vastannut. Ennen opinnäytetyön julkaisemista Theseuksessa Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajat saavat opinnäytetyön luettavaksi, jotta työhön voidaan tarvittaessa tehdä pieniä muutoksia. Tällä varmistamme, että raportointi on kirjattu niin kuin varhaiskasvattajat ovat tarkoittaneet.

Sosiaalialalla on erityinen suhde etiikkaan sekä ihmisoikeuksiin. Sosiaalialan työ on saanut alkunsa eettisten kysymysten pohtimisesta. Työn tavoitteena on ihmisten auttaminen, puutteen ja kärsimysten vähentäminen, hyvän tekeminen, muutos sekä kehitys. Sosiaa-

lialalla eettisyyden vaatimusta lisää ammattiasemaan tai työhön liittyvä valta ja mahdollisuus vaikuttavat asiakkaan elämään ja tätä kautta yhteiskuntaan. (Talentia 2013, viitattu 30.1.2016.) Opinnäytetyömme tulokset tuodaan julki asianmukaisesti eikä tuloksia vääristellä. Kiinnitämme erityistä huomiota opinnäytetyön raportointiin, jotta tekstimme ei ole harhaanjohtavaa.

Ihmistieteisiin kuuluvat tutkimuksen eettiset periaatteet jaetaan kolmeen osa-alueeseen: tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen ja yksityisyydensuoja sekä tietosuoja. Tutkimukseen osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja riittävään tietoon. Tutkittavia informoidaan, tutkimuksen aiheesta, aineistonkeruumenetelmästä, aikataulusta ja aineiston käyttötarkoituksesta. Tutkimuksen aineistonkeruuvaiheessa, aineiston säilyttämisessä ja tutkimusjulkaisuissa tulee tutkijan olla erityisen tarkkaavainen, että kenellekään ei aiheudu tutkimuksesta mitään haittaa. Tutkijan tulee kohdella tutkittavia arvostavasti sekä tutkijan on kirjoitettava tutkimusjulkaisu tutkittavia kunnioittavaan tyyliin. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2014, viitattu 30.1.2016.) Opinnäytetyöprosessin alkuvaiheissa kysyimme Metsämarjan päiväkodin johtajalta kiinnostusta yhteistyökumppaniksemme. Päiväkodin johtaja oli hyvin kiinnostunut yhteistyöstä, mutta hän eettisten periaatteiden mukaisesti varmisti varhaiskasvattajilta heidän osallistumisen tutkimukseemme. Opinnäytetyöprosessin eri vaiheissa informoimme päiväkodin johtajaa työn etenemisestä. Ennen opinnäytetyön teemahaastattelun toteuttamista olimme käyneet esittelemässä itsemme Metsämarjan päiväkodilla sekä kertomassa opinnäytetyömme aiheen, aineistokeruumenetelmän, aineiston säilyttämisestä sekä yksityisyyden suojasta.

Tutkimuseettisesti tärkein periaate on yksityisyyden suoja. Tutkimuseettisten periaatteiden mukaan yksityisyysuojaan kuuluu tutkimusaineistojen suojaaminen ja luottamuksellisuus, tutkimusaineistojen säilyttäminen tai hävittäminen sekä tutkimusjulkaisut. Yksityisyyden suoja täytyy ottaa huomioon aineiston säilyttämisellä turvallisessa paikassa. Tutkimusaineistoa ei myöskään siirretä suojaamattomilla sähköisillä siirroilla. Tutkimusjulkaisua tehdessä tutkijan tulee ottaa huomioon jokaisen tutkittavan yksityisyyden suoja. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2014, viitattu 30.1.2016.) Eettisesti hyvän opinnäytetyön tavoin olemme kertoneet varhaiskasvattajille, että kaikki pysyvät opinnäytetyössä tunnistamattomina ja haastatteluissa nauhoitetut aineistot ovat vain meidän käytössämme. Kerroimme myös, että aineistot tullaan hävittämään opinnäytetyöprosessin päätyttyä.

Opinnäytetyön tuloksia on säilytetty muistitikulla ja tuloksista on varmuuskopiot, jotka hävitetään opinnäytetyöprosessin päätteeksi. Opinnäytetyössä olemme olleet erityisen tarkkoja varhaiskasvattajien yksityisyyden suojasta ja tämän vuoksi työssä käytettyjä suoria lainauksia ei ole numeroitu haastateltavien mukaan.

4 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvailla Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajien kokemuksia lasten osallistamisesta. Opinnäytetyön tulokset on jäsenneily aineistolähtöisten teemojen mukaan soveltaen Shierin (2001) osallisuuden tasomallia. Tämän osallisuuden tasomallin mukaan voidaan tarkastella varhaiskasvattajien halua toteuttaa osallisuutta, lasten osallisuutta mahdollistavia toimintatapoja sekä varhaiskasvattajien sitoutumista lasta osallistaviin toimintatapoihin. Tuloksissa kerrotaan varhaiskasvattajien halusta toteuttaa lasten osallisuutta, varhaiskasvattajien toimintatavoista sekä sitoutumisesta toimintatapoihin, jotka mahdollistavat lasten osallistamisen. Shierin (2001) osallisuuden tasomallista poiketen tuloksissa käsitellään lasten osallisuuteen liittyviä haasteita. Lisäksi olemme perustelleet tuloksia aineistosta saatujen suorien lainauksien avulla. Nämä suorat lainaukset antavat lukijalle konkreettisemmän kuvan varhaiskasvattajien kokemuksista lasten osallistamisesta päiväkodin arjessa.

4.1 Varhaiskasvattajien keskinäiset arvokeskustelut ja lasten leikin mahdollisuuksien luominen

Lasten leikin mahdollisuuksien luomisesta ja varhaiskasvattajien keskinäisistä arvokeskusteluista emme ole esittäneet haastattelussa varsinaista kysymystä. Nämä edellä mainitut käsitteet korostuivat aineistossa ja tämän vuoksi halusimme ottaa nämä käyttöön uutena teemana opinnäytetyössä. Seuraavaksi kerromme, kuinka varhaiskasvattajien keskinäiset arvokeskustelut ja lasten leikin mahdollisuuksien luominen toteutuvat aineiston mukaan Metsämarjan päiväkodin arjessa.

Aineistosta ilmeni, että varhaiskasvattajat ovat yhdessä sopineet lasten osallisuudesta ja kuulemisesta arvokeskusteluissa, joita käydään aina toimintakauden alussa ja lopussa. Arvokeskusteluiden lisäksi asioista keskustellaan tiimipalavereissa. Varhaiskasvattajat kertovat haastattelussa, että Metsämarjan päiväkotinä on lapsilähtöinen päiväkotinä. Aineistosta kävi ilmi, että varhaiskasvattajat ovat kirjanneet omat arvonsa päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaan sekä ryhmän omaan varhaiskasvatussuunnitelmaan, joita päivitetään joka vuosi tai tarpeen mukaan toimintakaudenkin aikana.

Aineiston mukaan kiireettömyys on yksi Metsämarjan päiväkodin arvoista ja varhaiskasvattajat kertovat pyrkivänsä siihen. Varhaiskasvattajat kokevat heillä olevan yhteinen arvomaailma ja he pitävät tärkeänä asiana päivittäistä keskinäistä tiedonkulkua lapsia koskevista asioista, jotta jokainen työntekijä on tilanteiden tasalla työvuoroistaan riippumatta. Varhaiskasvattajat kokevat, että yhteisen arvomaailman avulla heidän tiimityöskentely sujuu mutkattomasti. Tämän vuoksi työskennellessä yhdessä ei kenenkään tarvitse kyseenalaistaa toisen toimintaa. Varhaiskasvattajat kertovat haastattelussa, että ovat sopineet lasten mielipiteiden tukemisesta lasten omissa varhaiskasvatussuunnitelman keskusteluissa. Näiden lisäksi tiimissä keskustellaan, miten lapsia tuetaan ja rohkaistaan ilmaisemaan omia mielipiteitä sekä miten lasten kanssa toimitaan.

Aineistosta kävi ilmi, että Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajat luovat leikille mahdollisuuksia ja edellytyksiä. Varhaiskasvattajat kertovat lapsiryhmien lelujen saatavuuden, esillepanon sekä vaihtuvuuden merkittävydestä. He kertovat, että lelujen tulee olla lapsen tasolla, jotta lapsi näkee ja pääsee valitsemaan niistä mieluisan lelun leikkiinsä.

” Sen ei tarvii olla isokaan leikin luominen, leikin mahdollisuuden luominen tai edellytyksien luominen sille leikille sieltä sitten lähtee, mielikuvituksen avulla. ”

Haastattelussa muutama varhaiskasvattaja pohti ryhmien käytössä olevia tiloja ja sitä palveleeko juuri tämä järjestys tämänhetkistä ryhmää. Varhaiskasvattajat pohtivat myös tarvitseeko ryhmän lapset esimerkiksi enemmän tilaa liikkua ja kuinka tämän voisi mahdollisesti järjestää käytössä oleviin tiloihin.

”Järjestyksiä vaihetaan ja tavallaan pohditaan, että miten me saadaan niinku nämä asiat sujumaan sillain, että ois kaikilla mahdollisimman hyvä ja mukava. ”

Aineistosta ilmeni, että lasten käytössä on erilaisia materiaaleja, leluja, pelejä sekä tarvikkeita, jotka mahdollistavat lapsen omatoimisen työskentelyn. Varhaiskasvattajat kertovat ryhmän lasten olevan tietoisia, että joitakin tarvikkeita säilytetään varastossa. Tarvikkeet ovat kuitenkin saatavilla lasten käyttöön kysyessä lupaa aikuisilta. Aineiston mukaan Metsämarjan päiväkodissa lapsilla on tarjolla myös erilaisia liikuntavälineitä, jotka ovat heidän vapaassa käytössä päivittäin. Turvallisuussyistä ainoastaan hyppynarut ja köydet eivät ole lasten saatavilla.

” Kaikki mejän liikuntavälineet on sitten tuossa salissa tarjolla joka päivä lapsille. ”

”Trampoliini ja sitte on palloja ja semmonen tasapainolauta ja penkeistä saa kyllä tehdä liukumäkiäki ja se on ihan sallittua hommaa.”

Aineistosta kävi ilmi, että lapset ovat tuoneet ideoitaan askarteluihin, joita on toteutettu koko ryhmän kanssa. Varhaiskasvattajat kertovat, että lapsilta tulevia ideoita otetaan mukaan suunnitelmiin ja niitä toteutetaan mahdollisuuksien mukaan. Eräs varhaiskasvattaja kertoo haastattelussa esimerkkinä, että lapsilta oli tullut ehdotus lähteä retkelle ja varhaiskasvattajat toteuttivat tämän idean. Lapset voivat päiväkodin arjessa suunnitella ja toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi pitämällä loru- tai laulutuokiota aikuisille ja muille lapsiryhmän lapsille.

” Osa haluaa osallistua tähän lorupussi hommaan niin saa vettää sitä lorupussia ja laulattaa toisia kavereita, on siinä sitten mukana ketä tahansa ”

” Se on monesti, että aikuisetki on mukana ottamassa niitä lorukortteja ja laulukortteja ja lapset vettää laulutuokiota.”

Aineistosta ilmeni, että varhaiskasvattajat kokevat positiivisen palautteen antamisen opettavan lapsia. Eräs varhaiskasvattaja kertoo haastattelussa, että lapsia innostetaan mukaan erilaiseen toimintaan. Varhaiskasvattajan ollessa innostava saadaan lapset kiinnostumaan epämieluisistakin toiminnoista.

4.2 Lapsia kuunnellaan ja rohkaistaan ilmaisemaan omia mielipiteitään

Haastattelussa kysyimme varhaiskasvattajilta lasten kuulluksi tulemisesta päiväkodin arjessa sekä lasten tukemisesta ilmaista heidän omia mielipiteitään. Näistä kysymyksistä muodostui aineiston toinen teema. Teema käsittelee sitä, kuinka Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajat kuuntelevat lapsia sekä rohkaisevat heitä ilmaisemaan omia mielipiteitään.

Aineistosta ilmeni Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajien kokevan lasten kuulluksi tulemisen alkavan jo ensi kohtaamisesta eli siitä hetkestä lähtien, kun lapsi saapuu aamulla päiväkotiin. Varhaiskasvattajat kertovat, että lapset otetaan aamulla vastaan kysymällä mitä heille kuuluu, joka antaa lapselle tunteen siitä, että hän on odotettu ja kaivattu päiväkotiin. Varhaiskasvattajat kokevat, että kaikki päivän aikana tapahtuvat asiat sekä lasten kanssa käytävät keskustelutilanteet ovat merkityksellisiä lasten kuulluksi tulemiselle. Lapsi kohtaa pettymyksiä myös päiväkodissa ja tällöin varhaiskasvattajan tehtävänä on kuunnella ja perustella lapselle miksi jotakin asiaa ei voitukkaan toteuttaa.

” Se lähtee siitä et se laps tuntee et se kuuluu siihen johonki joukkoon missä se on ”

”Kuunnellaan herkällä korvalla sitä lasta. Just ne arjen kohtaamiset on tärkeitä, että sää huomaat, että tolla lapsella on mulle jotain asiaa ja se yrittää sanoa jotaki ja se nyt haluaa lukiä sitä kirjaa, vaikka ei osaa sannoo.”

Varhaiskasvattajat kertovat haastattelussa pitävänsä tosi tärkeänä asiana, että lapsille on aikaa ja lapsia kuunnellaan aidosti. Aineistosta ilmeni, että varhaiskasvattajat kuuntelevat lapsia menemällä lapsen lähelle ja kysymällä mitä hänellä on asiaa sekä vastaamalla lasten esittämiin kysymyksiin. Eräs varhaiskasvattaja korostaa, että aikuisten asiat eivät saa olla niin tärkeitä ettei lasten asioita kuunneltaisi. Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajat kokevat, että aikuisilla pitäisi olla aina aikaa pysähtyä ja mennä lasten tasolle kuuntelemaan lasten asioita.

”Pittää olla aikaa mönkiä lattialla ja olla lapsen tasolla. Mun mielestä siihen meillä on hyvin aikaa ylleensä sillan ku kaikki on töissä.”

”Työmoraali on kuitenkin oikeasti tosi korkea ja siitä se lähtee se lasten kuuleminenki, että sä oot täällä niitä lapsia varten.”

Haastattelussa Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajat vastasivat lasten kuulluksi tulemisen olevan pieniä asioita alle kolmivuotiailla lapsilla, jotka eivät välttämättä osaa vielä puhua. Haastattelussa eräs varhaiskasvattaja kertoo yhtenä haasteena lasten kuulemiselle olevan se, ettei lapsella ole vielä sanoja. Tällaisessa tapauksessa varhaiskasvatta-

jalta vaaditaan ammattitaitoa elekielen tulkitsemiseen, jotta lapsi tulee kuulluksi. Aineistosta kuitenkin ilmenee, ettei puheen puuttumattomuus ole este lapsen kuuntelemiselle. Tämä kuitenkin luo haasteen sille, että lapsi tulee varmasti oikein ymmärretyksi.

Varhaiskasvattajat kertovat, että lasten kohdalla joilla ei ole vielä puhetta lasten kuuleminen toteutuu esimerkiksi lukemalla sen kirjan, jonka lapsi tuo varhaiskasvattajalle. Varhaiskasvattajat painottivat, että ei riitä pelkästään lasten kuunteleminen ja huomioiminen vaan lasten mielipiteitä tuleekin toteuttaa ja näin lapsi tulee kuulluksi.

”Sitten sillä lapsella pitää olla kuitenkin se tunne, että mä saan täällä sanua mitä mä haluan ja mua kuunneellaan täällä ja se on tärkeä asia, että se otettiin huomioon ku mä nyt sain sanottua, että mä haluan mennä tuohon leikkimään niin sitten se pääsee siihen. Sillä on semmonen tunne, että mulla on hyvä olla ja muaki kuunnellaan.”

”Sehän on sitten meidän ammattitaiosta kii, että miten me ongitaan sieltä se lapsen ajatus ja mitä tuo nyt haluaa oikeesti tai mitä se tahtoo.”

Haastattelussa varhaiskasvattajat kertovat tukevansa lasta ilmaisemaan omia mielipiteitään kysymällä, rohkaisemalla, kannustamalla sekä ehdottelemalla erilaisia asioita, jonka avulla lapselle luodaan hyvä mahdollisuus ilmaista itseään. Aineiston mukaan varhaiskasvattajat kokevat heidän omilla eleillä, ilmeillä, ja äänensävyllä olevan tärkeä merkitys lasten mielipiteiden ilmaisuun. Aikuisen rohkaisevalla katseella ja esimerkiksi yläpeukun näyttämällä voi olla lapsen itsensä ilmaisuun suuret vaikutukset. Varhaiskasvattajat kokevat aikuisen rohkaisevalla esimerkillä olevan tärkeä rooli, sillä sen avulla lapsi voi itsekkin uskaltautua kokeilemaan asioita.

Haastattelussa eräs varhaiskasvattajista toi esille, että jokaiselle lapselle annetaan puheenvuoro ryhmässä sekä lasten kanssa keskustellaan myös henkilökohtaisesti. Aineistosta ilmeni, että henkilökohtaisen keskustelun tärkeys nousee esille varsinkin arempien lasten kanssa, jotka eivät välttämättä rohkene ryhmässä keskustelemaan.

”Näyttää sille lapselle, että on oikeesti kiinnostunu sen asioista ja tavallaan, että mennee niihin leikkeihin mukkaan. Tai jossain pukemisessa tai semmosessa tilanteessa niin nehän on hirveen hyviä sillain niinku tuota kuunnella mitä niillä on asiaa.”

”Kuulluksi ja nähdyksi tulemisen tunteen kautta se lapsi uskaltaa ilmaista niitä omia tunteita ja toiveitaan. Ja sit se niinku tavallaan näkee, että niillä hänen sanomisillaan on merkitystä sille aikuiselle.”

4.3 Lasten mahdollisuus vaikuttaa itseä koskeviin asioihin

Esitimme varhaiskasvattajille kysymyksen lasten mielipiteiden huomioon ottamisesta päiväkodin arjessa. Seuraavaksi kerromme Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajien toimintavoista, joiden avulla lapset voivat vaikuttaa itseään koskeviin asioihin.

Aineistosta ilmeni, että Metsämarjan päiväkodissa lapsille annetaan mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin esimerkiksi vaikuttamalla oman ruoka-annoksensa kokoon sekä lapset saavat tehdä omia pieniä päätöksiä itseään koskevista asioista. Haastattelussa varhaiskasvattajat kertovat ottavansa myös lasten mielipiteet huomioon erilaisissa valintatilanteissa, kuten mitä kirjaa luetaan tai kenen kanssa leikitään ja mitä leikkiä. Aineistosta ilmeni, että lasten valitessa leikkikaveria varhaiskasvattajat havainnoivat lapsia niin, että leikki tukee kaikkien leikissä olevien lasten kehitystä. Varhaiskasvattajat kertovat, että sade- tai pakkaspäivinä päiväkodissa saatetaan katsoa jotain lastenohjelmaa, jolloin lapset saavat valita mitä ohjelmaa katsotaan.

Haastattelussa varhaiskasvattajat nostivat esille, että lasta ei tule pakottaa tekemään asioita joita hän ei halua näitä ovat esimerkiksi potalla käyminen. Kuitenkin varhaiskasvattajat mainitsivat, että on asioita joista lapsi ei voi päättää esimerkiksi pakkassäällä ei voi laittaa sormikkaita, mutta pakkaskintaista voi valita kumman väriset haluaa laittaa.

”Lapsilla on mahdollisuus osallistua niihin juttuihin tai jos se ei halua, niin se ei osallistu. Oman halunsa mukkaan.”

Aineiston perusteella Metsämarjan päiväkodissa lasten mielipiteitä otetaan huomioon esimerkiksi kysymällä heidän mielipidettään lempiruokasta joka syksy sekä kevät. Eniten ääniä saanut ruoka valitaan ja se toteutetaan ruokalistalla toiveruokapäivänä. Niiden lasten kohdalla, joilla ei ole vielä puhetta varhaiskasvattajat tuovat lasten mieliruokat esille sen

mukaan mitä ruokaa lapsi syö eniten. Näin pienimpienkin lasten mielipiteet otetaan huomioon. Aineiston mukaan varhaiskasvattajat korostavat, että jokaisen lapsen mielipidettä arvostetaan sekä pidetään yhtä tärkeänä. Haastattelussa varhaiskasvattajat kertovat myös käyvänsä kirjastossa noin kerran kuukaudessa. Kirjastokäynnillä jokainen lapsi saa itse valita haluamansa kirjan, jota luetaan yhdessä päiväkodissa. Näin jokaisella lapsella on mahdollisuus vaikuttaa ja tuoda oma mielipide julki.

”Saa vaikuttaa niihi omaan itseän liittyviin asioihin ja osallistua sihe päätöksentekoon.”

Varhaiskasvattajat kertovat haastattelussa lasten toiveiden mahdollistamisesta. He mainitsevat, että lapsien tekemistoiveita toteutetaan mahdollisuuksien mukaan. Jos toive ei ole sillä hetkellä mahdollista toteuttaa, se tullaan toteuttamaan seuraavana mahdollisena hetkenä. Aineistosta kävi ilmi, että Metsämarjan päiväkodissa lasten realistiset toiveet toteutetaan ja lasta tullaan muistuttamaan asiasta, jota hän on halunnut tehdä. Haastattelussa varhaiskasvattajat kertovat ottavansa lasten mielipiteitä huomioon myös esimerkiksi toimintakauden aikana käytössä olevan toivepäivän avulla. Kaikkia ryhmän lapsia oli haastateltu etukäteen ja kysytty mikä heistä on mukavaa ja mitä he haluaisivat tehdä päiväkodissa. Näiden pohjalta jokaisen toive toteutettiin toivepäivänä eikä joukossa ollut yhtäkään toivetta, jota ei olisi voinut toteuttaa.

”Meillä tuli siinä niin ihan tavallisia asioita niinku retki talvikki-puistoon tai eväät otetaan mukkaan tai jotaki kauppaileikkia tai semmosia, että sinänsä ihan niinkö pieniä asioita.”

4.4 Lapset otetaan mukaan päätöksentekoon ja heidän kanssaan jaetaan valtaa ja vastuuta

Haastattelussa varhaiskasvattajilta kysyttiin lasten mukaan ottamisesta päätöksentekoon sekä, kuinka valtaa ja vastuuta jaetaan lasten kanssa päiväkodin toiminnassa. Seuraavaksi kerromme, kuinka Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajat ottavat lapsia mukaan päätöksentekoon sekä millä tavoin he jakavat valtaa ja vastuuta lasten kanssa.

Aineistosta ilmeni, että Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajat ottavat lapsia mukaan päätöksentekoon esimerkiksi päättämällä mitä leluja lapsiryhmässä on milloinkin esillä. Varhaiskasvattajat kertovat, että lapset voivat vaikuttaa myös lauluihin joita lauletaan sekä muista pienistä asioista. Haastattelussa eräs varhaiskasvattaja nosti esille, että lapsilta voidaan kysellä mielipidettä äänestämällä ja näin kaikki lapset saavat olla mukana päätöksenteossa. Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajien mielestä on itsestään selvää, että lapsella on päätösvalta pienistä asioista, kuten esimerkiksi haluatko kanelisokeria vai etkö halua. Varhaiskasvattajista muutama pohti, että päätöksenteko lasten kanssa tapahtuu arkisissa tilanteissa ja tarvitseeko erikseen edes luoda päätöksentekoon hetkiä.

”Ollaan aika herkkiä lasten ideoille, ajatuksille ja niinku sillain mennään niitä kuuntelemaan. Ja ollaan täällä ihan sitä varten, että lapsia varten.”

Haastattelussa osa varhaiskasvattajista nosti esille, että lapsi ei ole vielä kykenevä päättämään kaikesta, eikä lapselle tule antaa liian paljon erilaisia vaihtoehtoja. Tämän he perustelivat sillä, että päätöksentekokyky ei ole vielä kehittynyt tarpeeksi eivätkä lapset kykene kantamaan suurta vastuuta isoista asioista. Eräs varhaiskasvattajista lisäsi vielä edellä mainittuun viitaten, että lapsen tulisi saada harjoitella päättämistä ja vastuunkantamista yhdessä vahvan aikuisen avulla. Kuitenkin osa varhaiskasvattajista kokee, että kaikessa päätöksenteossa lapsien ei tarvitse olla mukana.

Aineiston mukaan Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajat kokevat, että lapset oppivat silloin kun lasta osallistetaan sekä lapselle annetaan vastuuta arjentyötehtäviin. Varhaiskasvattajat kertovat, että lapsien tehtävänä on huolehtia esimerkiksi jokainen käytössä oleva lelu tai väline omalle paikalleen. Tässä tilanteessa aikuisen vastuulla on kuitenkin huolehtia, että näin myös tapahtuu. Varhaiskasvattajien mukaan lapsen ikätaso otetaan huomioon työtehtävien vaativuudesta ja tämä kertoo työntekijöiden ammattitaidosta. Kaikki pitävät kuitenkin huolta yhteisistä tavaroista, jotta ne pysyvät ehjänä. Lasten kanssa huolehditaan myös yhdessä toimintaympäristön siisteydestä siivoamalla omat jälkensä. Lapsille annetaan vastuuta siten, että he käyttäytyvät eri leikkipaikoissa kunkin paikan sääntöjen mukaisesti. Varhaiskasvattajat kertovat, että lapselle annettaessa valtaa se lisää heille samalla myös vastuuta.

Aineistosta kävi ilmi, että Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajat pohtivat vallan ja vastuun jakamista lasten kanssa hieman eri näkökulmista. Haastattelussa muutamat varhaiskasvattajista kertovat vastuun kaikesta tekemisestä olevan aina aikuisella. Kuitenkin he mainitsevat, että aikuisten asettamien rajojen ja vaihtoehtojen puitteissa on lapsella mahdollisuus tehdä valintoja. Eräs varhaiskasvattajista nosti esille, että aikuisella on täysi vastuu toiminnan turvallisuudesta ja tavoitteista. Erään varhaiskasvattajan näkökulma oli tarkastella vallan ja vastuun jakamista lasten toisistaan huolehtimisen kautta esimerkiksi isompien auttaessa pienempiä lapsia.

”Ne on ite osallisia ku saa hoitaa mejän kanssa niitä pieniä ja ne kokkee siinä olevansa hirveen tärkeitä.”

4.5 Lasten osallistamisen haasteet päiväkodin arjessa

Viimeisenä esitimme varhaiskasvattajille kysymyksen poiketen Shierin (2001) osallisuuden tasomallista. Tämän kysymyksen tarkoituksena oli saada tietoa lasten osallistamiseen liittyvistä haasteista päiväkodin arjessa. Lopuksi kerromme Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajien kokemuksia lasten osallistamiseen liittyvistä haasteista.

Haastattelussa eräs varhaiskasvattaja kertoi, että lasta tulee kuulla. Hän kuitenkin kertoo, että on tiettyjä linjauksia ja aikatauluja, joista varhaiskasvattajien on pidettävä kiinni ja noudatettava vaikka lapset toisin haluaisivat. Esimerkiksi kokopäivää ei voi pelkästään leikkiä vaan lapsi tarvitsee myös ravintoa ja lepoa. Haastattelussa eräs varhaiskasvattajista mainitsee, että on tiettyjä sääntöjä. Näistä säännöistä täytyy pitää kiinni, jotta ryhmän toiminta saadaan pidettyä kasassa. Esimerkiksi ryhmän koko on suuri varhaiskasvattajien määrään nähden ja tämän vuoksi kaikkia asioita ei voida toteuttaa jokaisen lapsen mielen mukaan, vaan asiat täytyy suhteuttaa ryhmän mukaisesti.

Aineistosta ilmeni, että lapsiryhmien koon kasvaminen sekä ryhmien erilaisten tarpeet luovat haasteita lasten osallistamiselle päiväkodin arjessa. Aineiston mukaan erityisryhmien poistuminen koetaan haasteena eikä erityistä tukea tarvitseville lapsille ole välttämättä saatavilla avustajia. Lisäksi henkilökunnan poissaolot koetaan haasteena lasten osallistamiselle. Näissä tilanteissa lapsiryhmän koko voi olla suuri varhaiskasvattajien määrään verrattuna ja tästä johtuen lasten ohjaaminen voi olla hyvinkin aikuisjohtoista.

Haastattelussa muutamat varhaiskasvattajat kertoivat, että tällaiset tilanteet eivät ole aikuisellekaan mieluisia.

”Sillon ei oo palioo vaihtoehtoja ei aikuisellakaan halus se tehdä mitä vaan, vaan se aattelee et nyt on mentävä näin.”

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kuvailla Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajien kokemuksia lasten osallistamisesta ja tavoitteena oli saada tietoa, millaisia kokemuksia varhaiskasvattajilla on lasten osallistamisesta päiväkodin arjessa. Opinnäytetyön haastatteluiden avulla saimme kerättyä uutta kuvailevaa sekä ainutlaatuista tietoa Metsämarjan varhaiskasvattajien kokemuksista lasten osallistamisesta. Opinnäytetyöstä saatua uutta tietoa voidaan hyödyntää lasten osallistamisen kehittämisessä. Johtopäätökset esitetään aineistolähtöisten teemojen mukaisessa järjestyksessä.

Työskentelytiimillä tulee olla valmius lasten kuulemiseen, lasten kuulemisen mahdollistamiseen sekä tarkastella kuuluuko lasten kuuleminen tiimin työskentelytapoihin. Lasten kuulemisen toteutuminen vaatii kasvattajilta asiaankuuluvaa huomiota ja huolenpitoa lasten ilmaistaessa omia näkemyksiään. (Shier 2011, 111-112.) Varhaiskasvattajat olivat pohtineet yhdessä tiiminä lasten osallisuutta ja osallistamista päiväkodin arjessa. Varhaiskasvattajilla oli samanlaisia kokemuksia lasten osallistamisesta. Kokemukset olivat myönteisiä ja niissä kerrottiin varhaiskasvattajien velvoittavasta työtavasta huomioida sen hetkisen lapsiryhmän tarpeet toteuttaessaan lasten osallisuutta. Varhaiskasvattajien velvoittava työtapa tukee lasten osallistamisen toteuttamista. Varhaiskasvattajien kokemuksista nousi vahvasti esille uusi teema, jossa varhaiskasvattajat korostivat heillä olevan yhteisiä arvokeskusteluja toimintakauden aikana, jotka mahdollistavat lasten osallisuuden toteutumisen. Varhaiskasvattajat kokivat, että heidän keskinäisellä tiedonkululla on tärkeä merkitys lasten kuulemiselle sekä osallistamisen toteutumiselle. Shierin (2001, 111) osallisuuden tasomallin mukaan varhaiskasvattajia veloitetaan sitoutumaan toimintatapoihin, jotka mahdollistavat lasten osallisuuden toteutumisen.

Varhaiskasvattajia veloitetaan muokkaamaan toimintaympäristöä siten, että lasten kuuleminen on mahdollista (Shier 2001, 111-112). Toimintaympäristö voi joko innostaa lasta leikkimään tai päinvastoin. Lapset voivat näyttää leikkien kautta varhaiskasvattajille uudenlaisen toimintaympäristön, vaikka varhaiskasvattajat olisivat pitäneet sitä jo täysin toimivana. Leikki on lapselle yksi tärkeä keino kertoa omista toimintatavoista ja ajatuksistaan sekä hahmottaa ympäröivää maailmaa. Varhaiskasvattajan yksi velvollisuuksista

on huolehtia siitä, että leikille on sopivat puitteet ja lapsilla on siihen riittävästi aikaa. (Karlsson 2014, 166-167.) Kokemuksista nousi esille myös toinen uusi teema, jonka mukaan Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajat luovat lasten leikeille mahdollisuuksia useilla erilaisilla tavoilla. Päiväkodin toimintaympäristöön ja tavaroiden sekä materiaalien sijoitteluun on kiinnitetty erityisesti huomiota. Välineet ja materiaalit ovat hyvin lasten ulottuvilla ja saatavilla, joka mahdollistaa lasten leikin. Varhaiskasvattajien velvoittava työtapo innostaa lapsia sekä mahdollistaa heidän osallisuuden. Varhaiskasvattajat muokkaavat lapsiryhmän toimintaympäristöä aina sen hetkisen lapsiryhmän tarpeiden mukaiseksi. Turjan (2011, 32) mukaan kaikille lapsille tulee tarjota osallisuuteen tasaveritaiset mahdollisuudet. Lasten pääsy yhteisiin välineisiin ja materiaaleihin mahdollistaa lapsen tiedonsaannin siitä, minkälaisia materiaaleja on käytettävissä. Lapsen tieto saatavilla olevista materiaaleista mahdollistaa lapsen toiminnan ja leikin.

Shierin osallisuuden tasomallin lähtökohtana on lasten kuulluksi tuleminen. Tämä toteutuu parhaiten kaikkien työyhteisön jäsenten sitoutuessa toimintaperiaatteisiin, jotka mahdollistavat lasten kuulemisen. (Shier 2001, 111.) Metsämarjan päiväkodissa lasten kuuleminen alkaa jo ensi kohtaamisesta lähtien. Varhaiskasvattajat ovat sitoutuneet toimimaan tavalla, joka mahdollistaa lasten kuulluksi tulemisen. Varhaiskasvattajilla on lähes aina aikaa lapsille ja he kertovat pitävänsä tärkeänä asiana, että jokainen lapsi tuntee tullessaan kuulluksi sekä tuntee kuuluvansa lapsiryhmään. Varhaiskasvattajilla on ammattitaitoa osallistaa myös lapsia, joilla ei ole vielä puhekykyä. Varhaiskasvattajat korostivat, etteivät pelkästään kuule lapsia vaan menevät lasten tasolle kuuntelemaan mitä heillä on sanottavaa. Marjasen, Marttilan & Varsan (2013, 219-220) mukaan lasten osallisuus alkaa lapsen kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisesta. Lasten kuuleminen täytyisi olla muutakin kuin pelkästään kysymysten esittämistä ja niihin vastauksien saamista. Parhaimmillaan lapsen kuuleminen on lapsen sisäiseen maailmaan pääsemistä. Lapsen kuulluksi ja ymmärretyksi tuleminen on tärkeää varsinkin silloin, kun lapsen kielellinen kehitys on vaiheessa tai rajallinen.

Lasten mielipiteiden huomioiminen on keskeinen lasten hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen vaikuttava tekijä. Osallisuus on kokonaisvaltaista lasten tarpeisiin asettautumista, jolla varmistetaan lasten mielipiteiden, aseman ja arvon huomioiminen. Varhaiskasvattajan taito osallistaa lapsia sekä tehdä päätöksiä lasten oikeuksien näkökulmasta turvaa lasten hyvinvoinnin ja oikeuden tasapainoiseen lapsuuteen. (Pelastakaa lapset ry

2012, viitattu 17.4.2016.) Varhaiskasvattajat korostavat, että heidän rohkaisevalla toiminnalla on suuri merkitys lasten mielipiteiden ilmaisuun. Lasten mielipiteitä arvostetaan ja niitä pidetään tärkeänä. He järjestävät myös erikseen tilanteita, joissa jokaisen lapsen ideat, mielipiteet ja toiveet otetaan huomioon. Varhaiskasvattajien velvoittava työtapa mahdollistaa lasten mielipiteiden ilmaisuuden. Shierin (2001, 112) mukaan kasvattajan tulee luoda lapselle mahdollisuuksia omien näkemysten ilmaisuun. Kasvattajien tulee myös rohkaista sekä poistaa mahdollisia esteitä, jotka voivat vaikuttaa lapsen haluun ilmaista itseään. Näitä syitä voivat olla esimerkiksi ujous, huono itsetunto tai aikaisempi kokemus siitä, että lapsi ei ole tullut kuulluksi.

Yk:n lasten oikeuksien mukaan lapsilla on oikeus ilmaista omia mielipiteitään ikä- ja kehitystason mukaisesti. Lisäksi lasten mielipiteille tulee antaa painoarvoja ja kasvattajien tulee ottaa huomioon päätöksenteossa lasten mielipiteet. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että jokainen päätös tulisi tehdä lasten mielipiteiden mukaisesti vaan kasvattajan tulee kertoa ja perustella, miksi jotain päätöstä ei tehdä lasten haluamallaan tavalla. (Shier 2001, 113.) Metsämarjan päiväkodin lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin päiväkodin arjessa. Lapsille annetaan mahdollisuus osallistua, mutta myös olla osallistumatta järjestettyyn toimintaan. Lapset saavat päivittäin vaikuttaa itseään koskeviin asioihin erilaisissa valintatilanteissa. Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajat ovat aidosti kiinnostuneita lasten mielipiteistä.

Metsämarjan päiväkodissa lapset otetaan mukaan päätöksentekoon ja he saavat olla päättämässä arjen pienistä asioista. Varhaiskasvattajat kertovat, että lapset eivät vielä kykene päättämään ja kantamaan vastuuta kaikista asioista vaan lapsen tulisi saada harjoitella vastuunkantamista ja päättämistä yhdessä aikuisen kanssa. Shierin (2001, 114) mukaan lasten ja kasvattajien välinen vuorovaikutus korostuu päätöksentekoprosesseissa. Lasten osallistumisella päätöksentekoon on erilaisia hyötyjä esimerkiksi lasten vastuuntunnon, empatiakyvyn sekä itsetunnon kasvaminen. Kasvattajien tulee tarkastella ovatko he valmiita ottamaan lapsia päätöksentekoon, onko heillä valmiuksia, joilla lapset tulee ottaa mukaan päätöksentekoon, sekä tuleeko työyhteisön toiminnassa ottaa lapset mukaan päätöksentekoon.

Varhaiskasvattajan osallistava työmenetelmä tukee ryhmän yhteisöllisyyttä ja vuorovai-
kutusta. Varsinkin pienten lasten ryhmien arjessa varhaiskasvattajan ohjauksella ja toi-
minnalla on olennainen merkitys siinä, miten varhaiskasvattajat ja lapset osallistetaan ar-
vostavan, suvaitsevan ja yhteisöllisen ryhmän sekä ilmapiirin luomiseen ryhmän toimin-
nan alusta alkaen. (Pelastakaa lapset ry 2011, viitattu 7.3.2016.) Metsämarjan päiväkodin
varhaiskasvattajien kokemuksista pystyimme havaitsemaan samankaltaisuutta. Päiväko-
din varhaiskasvattajat kokevat lasten oppivan, kun heitä osallistetaan arjen työtehtäviin.
Metsämarjan päiväkodissa aikuiset jakavat valtaa ja vastuuta lasten kanssa yhteisvastuun
avulla. He pitävät huolta yhdessä toimintaympäristön siisteydestä sekä tavaroista huoleh-
timisestä, tämä tukee ryhmän yhteisöllisyyttä. Varhaiskasvattajat kuitenkin kyseenalais-
tivat vallan ja vastuun jakamisen aikuisen ja lasten kesken. Tätä he perustelivat lasten
turvallisuuden takaamisella. Shierin (2001,115) mukaan lapsia ei saa pakottaa ottamaan
valtaa ja vastuuta asioista, joista he eivät halua tai kykene ottamaan vastuuta. Kasvattajien
tulee myös pohtia ovatko he valmiita jakamaan valtansa ja vastuunsa lasten kanssa sekä
onko heillä toimintatapoja, joiden avulla työyhteisössä voidaan jakaa valtaa ja vastuuta
lasten kanssa.

Vennisen, Leinosen ja Ojalan (2010, 31) tutkimusraportin mukaan lähes kaikki haastatel-
lut varhaiskasvattajat kokivat nykyisen henkilöstön määrän suhteessa lapsimäärään hait-
taavan lasten osallisuuden toteutumista sekä kuulemista ryhmässä. Varhaiskasvattajat ko-
kivat haasteita lasten osallistamisen toteutumiseksi olevan: lapsiryhmien kasvaminen,
ryhmien erityistarpeet ja erityisryhmien poistuminen, joka näkyi yleisesti lapsiryhmissä
erityistarpeiden lisääntymisenä. Erityistä tukea tarvitseville lapsille ei välttämättä saada
avustajia ryhmiin. Varhaiskasvattajien velvoittavalle työtavalle asettaa haasteita edellä
mainittujen lisäksi myös henkilökunnan poissaolot, jolloin lasten osallistamista ei voida
toteuttaa halutulla tavalla. Vaikka varhaiskasvattajat olisivat suunnitelleet lapsiryhmän-
toimintaa ja haluaisivat toimia lasta osallistavasti, kuitenkin sairaspöissaolot muokkaavat
tilanteita. Varhaiskasvattajat korostivat, että joissakin tilanteissa täytyy työskennellä pel-
kästään aikuisjohtoisesti. Nämä tilanteet eivät ole aikuisellekaan mieluisia. Varhaiskas-
vattajat kertovat, että näissä tilanteissa on toimittavat tilanteiden vaatimalla tavalla,
vaikka haluaisivatkin toimia toisin.

6 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessi on ollut mielestämme pidempi ja monivaiheisempi, mitä olimme alussa ajatelleet. Miettiessämme opinnäytetyön aikataulua ja eri vaiheita ajattelimme, että opinnäytetyöprosessin kesto olisi ollut lyhempi. Aloitimme opinnäytetyöprosessin maaliskuussa 2015, jolloin päätimme opinnäytetyön aiheen. Opinnäytetyön aiheenvalinta ja rajaus onnistuivat mielestämme hyvin. Aiheemme on ajankohtainen, koska lasten osallisuutta on alettu nykyisin korostamaan yhä enemmän päiväkodeissa. Tämän lisäksi lasten osallisuus kuuluu Oulun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan. Opinnäytetyön aiheen valinnan ja rajaamisen jälkeen aloimme etsiä työllemme yhteistyöpäiväkotia. Löydettyämme yhteistyöpäiväkodin aloimme tehdä tarkempaa suunnitelmaa ja aikataulua opinnäytetyöstä sekä käynnistimme tiedonhakuprosessin.

Opinnäytetyön tiedonhakua tehdessämme ja tietoperustaa kirjoittaessamme huomasimme, että luotettavan ja kattavan tietoperustan kokoon saaminen vaatii paljon aikaa ja työtä. Opinnäytetyömme tiedonhankintaprosessia teimme pääosin kesällä 2015, jolloin meillä ei ollut juuri muita opintoja. Tämä mahdollisti sen, että pystyimme käyttämään kaiken aikamme opinnäytetyön tietoperustan hankintaan ja olemme kokeneet tämän eduksi työn etenemisen kannalta. Olemme koko opinnäytetyöprosessin ajan pysyneet suunnilleen aikataulussa pieniä muutoksia lukuun ottamatta.

Lasten osallisuudesta löytyy mielestämme kattavasti kirjallisuutta sekä muuta aineistoa. Osallisuus on ajankohtainen aihe ja sen vuoksi aineistoa löytyy hyvin, joista tietoperustamme on koottu. Opinnäytetyömme kannalta olennaisen teorian tiedon löytyminen oli välillä haasteellista tiedonhakuprosessissa. Koemme, että onnistuimme löytämään riittävästi hyvää aineistoa. Opinnäytetyöprosessin olemme tehneet alusta loppuun yhdessä. Opinnäytetyömme tietoperustan kirjoittamisvaihe on vienyt osaltaan tämän vuoksi enemmän aikaa, koska kummallakin on tietynlainen tapa kirjoittaa ja toisella saattaa olla erilainen näkökulma tarkastella asioita kuin toisella. Opinnäytetyöprosessin aikana yhteinen pohdiskeleva keskustelu ja omien näkökulmien esiin tuonti vei yllättävän paljon aikaa. Tämä

on muistuttanut meitä siitä, kuinka ihmisillä voi olla erilaisia tapoja pohtia asioita vaikkakin ajatus aiheesta olisi sama. Pohdiskeleva keskustelu on syventänyt kummankin omaa oppimista ja tietoa lasten osallisuudesta sekä lasten osallistamisesta.

Opinnäytetyömme tietoperustasta saimme koottua mielestämme monipuolisen ja luotettavan. Opettajien hyväksyessä tietoperustamme syksyllä 2015, haimme tutkimuslupaa Oulun kaupungilta. Olimme varanneet tutkimusluvan myöntämiselle useamman viikon aikaa, mutta saimme tutkimusluvan yllättävänkin pian. Tämä piti meidät hyvin aikataulussa. Tutkimusluvan saatua pidimme opinnäytetyömme teemahaastattelut joulukuussa 2015 kahtena eri päivänä yhteistyöpäiväkodissa eli Metsämarjan päiväkodissa ja niihin osallistuivat päiväkodin kaikki varhaiskasvattajat. Päiväkodin varhaiskasvattajat osoittivat aihetta kohtaan mielenkiintoa valmistautumalla etukäteen teemahaastatteluun, joka vaikutti positiivisesti opinnäytetyön aineistoon ja sen laajuuteen. Varhaiskasvattajien valmistautumisella oli huomattava vaikutus teemahaastatteluun, joka ilmeni teemojen aiheissa pysymisenä. Tämä helpotti suuresti olennaisten tulosten poimimista aineistosta.

Aineistonkeruumenetelmää valitessa mietimme sitä, tulevatko kaikkien varhaiskasvattajien kokemukset paremmin esille ryhmämuotoisena haastatteluna vai yksilöhaastatteluna. Päädyimme kuitenkin ryhmämuotoiseen teemahaastatteluun, jossa varhaiskasvattajat haastateltiin tiimeinä. Tämä oli mielestämme luontevinta. Oman tiimin kesken jaetut lasten osallistamisen kokemukset voivat mielestämme vahvistaa entisestään lasta osallistavan työtavan toteutumista työyhteisössä. Teemahaastatteluissa esitimme pääkysymysten lisäksi myös etukäteen mietittyjä lisäkysymyksiä. Haastattelun edetessä esitimme myös täydentäviä kysymyksiä, joiden avulla saimme vastauksiin tarkennusta ja entistä kattavampaa tietoa lasten osallistamisesta ja sen haasteista. Ryhmämuotoiset teemahaastattelut onnistuivat mielestämme hyvin sekä ilman häiriötekijöitä. Saimme mielestämme kerättyä haastatteluiden avulla laajan ja kattavan aineiston varhaiskasvattajien kokemuksista lasten osallistamisesta.

Opinnäytetyömme aineiston purkamisen aloitimme litteroimalla tekstin. Litteroimme aineistoin yhdessä heti haastatteluiden jälkeen. Tämä helpotti mielestämme itse aineiston purkua sekä yhteinen työskentely kahdella eri tietokoneella litterointivaiheessa vei mielestämme vähemmän aikaa kuin yhdellä tietokoneella työskentely. Kahdella tietokoneella työskentely mahdollisti sen, että toisella koneella pystyi kuuntelemaan nauhaa ja toisella

kirjoittamaan. Jaoin aineiston haastattelukysymysten teemojen mukaan jo litterointi vaiheessa, joka helpotti seuraavia vaiheita. Litteroinnin jälkeen luimme kirjoitetun aineiston kymmenen kertaa läpi ja tässä vaiheessa aineistosta nousikin esille uusia teemoja, jotka halusimme hyödyntää aineiston analyysissä, vaikka ne poikkesivat alkuperäisestä suunnitelmastamme. Näitä uusia teemoja olivat varhaiskasvattajien keskinäiset arvokeskustelut ja lasten leikin mahdollisuuksien luominen. Tämän jälkeen muodostimme aineiston teemat uudelleen. Mielestämme uudet teemat rikastuttivat saatua aineistoa. Aineisto oli mielestämme monipuolinen ja selkeä, jonka vuoksi saimme helposti käytyä aineiston läpi sekä poimittua sieltä oleellisia asioita. Aineiston selkeys näyttäytyi myös poimiessa tuloksia ja johtopäätöksiä.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on saada uutta kuvailevaa tietoa varhaiskasvattajien kokemuksista lasten osallistamisesta eikä vahvistaa olemassa olevia osallisuuden teorioita. Ryhmämuotoisista teemahaastatteluista nousi esille uusia teemoja, mikä antoi uutta kuvailevaa tietoa varhaiskasvattajien kokemuksista. Mielestämme onnistuimme siinä, sillä varhaiskasvattajien kokemukset ovat ainutlaatuisia. Opinnäytetyön tavoitteiden saavuttamisessa onnistuimme mielestämme hyvin ja saimme hyvää konkreettista sekä luotettavaa tietoa lasten osallistamisen kokemuksista Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajilta. Opinnäytetyömme kuvaavat mielestämme hyvin Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajien kokemuksia lasten osallistamisesta. Opinnäytetyöprosessi on kehittänyt taitojamme tiedon hankkijoina sekä tuottajina. Olemme kehittyneet opinnäytetyön tekijöinä ja koemme olevan osaavampia sekä valmiimpia, mikäli tekisimme uuden opinnäytetyön. Sosionomin osaamisalueisiin kuuluvat asiakastyön osaaminen, sosiaalialan eettinen osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmän osaaminen, kriittinen- ja osallistava yhteiskuntaosaaminen ja kehittämis- ja johtamisosaaminen.

Valmistuvina sosionomeina olemme sisäistäneet oman ammattialan arvot ja toimimme näiden mukaisesti. Opinnäytetyöprosessin aikana oma ammatillinen osaamisemme on vahvistunut sosionomin osaamisalueilla. Koemme, että tämän opinnäytetyön myötä oma ammatillinen osaamisemme on syventynyt oman reflektoinnin avulla. Olemme myös syventäneet osaamistamme tiedonhankkijoina sekä aineiston käsittelijöinä. Opinnäytetyöprosessin aikana oma ammattiosaamisemme ja tietämyksemme lasten osallisuudesta on syventynyt. Aineistonkeruuprosessin aikana olemme saaneet tietoa Metsämarjan päivä-

kodin varhaiskasvattajien kokemuksista lasten osallistamisesta. Koko opinnäytetyöprosessin ajan olemme toimineet sosiaalialan ammattietiikkaa noudattaen. Kohtasimme jokaisen haastateltavan kunnioittavasti ja tasavertaisesti. Meillä on vaitiolovelvollisuus ja olemme pitäneet siitä kiinni koko opinnäytetyöprosessin ajan.

Yhteistyöpäiväkotimme eli Metsämarjan päiväkotitoiminta, on yksi Oulun kaupungin päiväkotiyksiköistä. Opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää yleisesti varhaiskasvatuksessa, Oulun kaupungin päiväkotiyksiköissä sekä erityisesti Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvattajien kehittäessä omaa työtään vieläkin lasta osallistavampaan tapaan toimia. Lasten osallisuus on riippuvainen siitä, kuinka varhaiskasvattajat osallistavat lapsia. Varhaiskasvattajien kehittäessä työtä lasta osallistavampaan tapaan toimia, siitä hyötyvät varhaiskasvattajien lisäksi myös lapset sekä heidän vanhempansa.

Mietimme opinnäytetyön alussa tutkimuskysymyksen muotoa, onko tutkimuskysymyksemme: millaisia kokemuksia varhaiskasvattajilla on lasten osallisuudesta vai lasten osallistamisesta. Valitsimme kuitenkin lopulta tutkimuskysymykseksi, millaisia kokemuksia varhaiskasvattajilla on lasten osallistamisesta. Mietimme ohjasivatko haastattelukysymyksemme varhaiskasvattajia vastaamaan kysymyksiin tietynlaisesti sekä olisimmeko saaneet toisenlaista tietoa, jos olisimme valinneet toisen vaihtoehdoisen tutkimuskysymyksen. Koemme kuitenkin, että saimme tutkimuskysymykseen vastaavaa tietoa.

Teemahaastattelu runko muodostui Shierin osallisuuden tasomallista sekä kahdesta täydentävästä kysymyksestä. Pohdimme Shierin osallisuuden tasomallin vaikuttavuutta saatua aineistoa. Tämän lisäksi mietimme millaista aineistoa olisi ollut, mikäli olisimme valinneet jonkin toisen osallisuuden mallin haastattelun rungon pohjaksi tai jos olisimme tehneet haastattelun kysymykset pohjautuen vain osallisuuden teoriaan. Mietimme olisimmeko tällöin saaneet erilaisen tulokulman lasten osallistamiseen.

Keväällä 2016 suoritimme kaksi työharjoittelua, jolloin opinnäytetyön tekeminen jäi vähemmälle. Yhteiset vapaapäivät osuivat harvoin samoihin aikoihin. Tämä vaikutti opinnäytetyön valmistumiseen. Työharjoittelujen aikana oli myös hankalampi saada ohjausta opinnäytetyölle, koska työaikamme olivat niin erilaiset. Löysimme kuitenkin yhteistä aikaa ja saimme ohjauksetkin järjestymään. Opinnäytetyö valmistui edellä mainituista haasteista huolimatta suunnitelmien mukaan keväällä 2016.

Opinnäytetyöstä saadun tiedon perusteella ja perehtyneisyydellä lasten osallisuuteen sekä osallistamiseen päiväkodissa on ollut meille hyötyä valmistuvina sosionomeina. Opinnäytetyöprosessista opittua teoriaa sekä varhaiskasvattajien kokemuksia lasten osallistamisesta voimme hyödyntää omassa työssämme tulevaisuudessa. Nämä hankitut tiedot ja saadut tulokset ovat kehittäneet omaa osaamistamme sekä valmiuksia työskennellä vieläkin asiakkaita osallistavaan suuntaan.

Olemme pohtineet, että opinnäytetyötämme voisi jatkaa kehittämällä Metsämarjan päiväkodin lasten osallisuutta sekä vanhempien kokemuksia lasten osallistamisesta. Lasten osallisuutta voisi tutkia esimerkiksi sadutuksen keinon ja vanhempien kokemuksia lasten osallistamisesta esimerkiksi haastattelemalla. Näin lasten osallisuudesta sekä lasten osallistamisesta saisi laajempaa tietoa. Kaiken kaikkiaan koemme, että opinnäytetyöprosessimme on onnistunut ja saimme luotettavaa sekä kattavaa tietoa lasten osallistamisesta Metsämarjan päiväkodissa. Haluamme kiittää yhteistyöpäiväkodin johtajaa ja varhaiskasvattajia, jotka ovat mahdollistaneet opinnäytetyömme toteutumisen.

LÄHTEET

Bardy, M. 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino.

Heikka, J., Fonsén, E., Elo, J. & Leinonen, J. 2014. Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Kopio-Niini Oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Hirsjärvi, S., Remes, P & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. Porvoo: Bookwell Oy.

Hujala, E. & Turja, L. 2012. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: Bookwell.

Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Hämeenlinna: Kirjapaino Oy.

Kananen, J. 2013. Case-tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylä: Suomen yliopistopaino Oy-Juvenes Print.

Karlsson, L. 2000. Lapsille puheenvuoro. Helsinki: Oy Edita Ab.

Karlsson, L. & Stenius, T. 2005. Yhdessä lasten kanssa – seikkailu osallisuuteen. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Miktor.

Karlsson, L. 2014. Sadutus. Avain osallisuuden toimintakulttuuriin. Juva: Bookwell Oy.

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 29.4.2005/272.

Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. 2013. Pienten piirissä. Juva: Bookwell Oy.

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Vaajakoski: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Oranen M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämissessä. Ensi- ja turvakotiliitto ry. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun osaraportti. Helsinki,

<http://www.ensijaturvakotien->

[liitto.fi/@Bin/1911491/mit%C3%A4%20mielt%C3%A4!%20raporttiCS3.pdf](http://www.ensijaturvakotien-liitto.fi/@Bin/1911491/mit%C3%A4%20mielt%C3%A4!%20raporttiCS3.pdf).

Oulun ammattikorkeakoulu 2015. Viitattu 30.6.2015,

<http://www.oamk.fi/fi/koulutus/amk-tutkintoon-johtava-koulutus/sosionomi/>.

Oulun kaupunki 2015. Oulun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. Viitattu 18.3.2015,

http://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=8ef2179d-fea2-4ad6-9ca4-f8d208471f58&groupId=112792.

Oulun kaupunki 2015. Metsämarjan päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma (toimintasuunnitelma). Viitattu 15.6.2015,

http://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=06cda605-6d5b-4a0e-9fc1-04d3b6dabe22&groupId=112792.

Oulun kaupunki 2015. Päivähoito ja esiopetus. Viitattu 23.10.2015,

<http://www.ouka.fi/oulu/paivahoito-ja-esiopetus>.

Pelastaa lapset ry 2015. Viitattu 13.10.2015,

<http://www.pelastakaalapset.fi/toiminta/vaikuttamisty/osaallisuus/>.

Pelastakaa lapset ry 2011. Lapsen ääni- tarina minulta. Viitattu 26.11.2015,

<http://pelastakaalapset-fi-bin.di->

[recto.fi/@Bin/8a955bd7e91188939b54004a078f3153/1448530875/application/pdf/781510/lapsen_aani_tarina%20minulta_web%20161111.pdf](http://pelastakaalapset-fi-bin.di-recto.fi/@Bin/8a955bd7e91188939b54004a078f3153/1448530875/application/pdf/781510/lapsen_aani_tarina%20minulta_web%20161111.pdf).

Pelastakaa lapset ry 2012. Lapsen ääni- sinulle, joka päätät asioista. Viitattu 17.4.2016, <http://pelastakaalapset-fi-bin.directo.fi/@Bin/4c50bac7c152002faad7b673c47c9eaf/1460896153/application/pdf/770756/osallisuudenohjeistus.pdf>.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV. Viitattu 27.2.2016, http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3.html.

Shier, H. 2001. Pathways to participation: Openings, Opportunities and Obligations. *Children & Society*. 15. 107-117. http://www.ipkl.gu.se/digitalAssets/1429/1429848_shier2001.pdf

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Saarijärvi: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Suomen Unicef 1991. Viitattu 14.10.2015, https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf.

Talentia 2013. Sosiaalialan ammattilaisten eettiset ohjeet. Helsinki. Viitattu 30.1.2016, http://www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2013_net.pdf.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015. Lasten osallisuus. Viitattu 16.6.2015, <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015. Varhaiskasvatus. Viitattu 6.10.2015, <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015. Lainsäädäntö velvoittaa lasten ja nuorten osallisuuteen. Viitattu 21.10.2015,

https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/johtamisen_tueksi/lasten_ja_nuorten_vaikuttamismahdollisuudet/lainsaadanto.

Tilastokeskus 2015. Viitattu 1.7.2015,
<http://www.stat.fi/tup/surveylab/menetelmat.html>.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Hansaprint Oy.

Turja, L. & Fonsén, E. 2010. Suuntana laadukas varhaiskasvatus. Professori Eeva Hujalan matkassa. Tampere: Juvenes Print.

Turja, L. 2011. Lapset osallisina – kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Varhaiskasvatus tänään. Suomen varhaiskasvatus ry:n verkkolehti 5/2011. Viitattu 31.5.2016,
<http://ecef.org/wp-content/uploads/2014/03/2011-3-Turja.pdf>.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2014. Viitattu 30.1.2016,
<http://www.tenk.fi/fi/eettinen-ennakkoarviointi-ihmistieteiss%C3%A4/eettiset-periaatteet>.

Valtionneuvoston asetus ammattikorkeakouluista 15.5.2003/352.

Varto, J. 2005. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Viitattu 2.7.2015,
http://arted.uiah.fi/synnyt/kirjat/varto_laadullisen_tutkimuksen_metodologia.pdf.

Varhaiskasvatuslaki 8.5.2015/580.

Venninen, T., Leinonen, J. & Ojala, M. 2010. Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi - Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Socca – Pääkaupunki seudun osaamiskeskus. Viitattu 21.10.2015,
http://www.socca.fi/files/627/Yhteinen_kokeminen_jaetuksi_iloksi_lapsen_osallisuus_paakaupunkiseudun_paivakodeissa_2010.pdf.

Kysymykset

1. Mitä on mielestänne lasten osallistaminen?
2. Millä tavalla mielestänne lapsi tulee kuulluksi päiväkodin arjessa?
3. Millä tavoin mielestänne lapsia tuetaan ilmaisemaan heidän omia mielipiteitään?
4. Miten mielestänne lasten mielipiteet otetaan huomioon päiväkodin arjessa?
5. Millä tavalla mielestänne lapset otetaan mukaan päätöksentekoon?
6. Millä tavoin mielestänne päiväkodin toiminnassa valtaa ja vastuuta jaetaan lasten kanssa?
7. Millaisia haasteita mielestänne lasten osallistamiseen liittyy päiväkodin arjessa?